

Звіт подібності

метадані

Заголовок

MP_Глушина_19.12_Остат

Автор

Науковий керівник / Експерт

Наталія Глушина

Довга Тетяна Яківна

підрозділ

кафедра дошкільної та початкової освіти

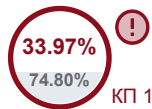
Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв	↔	5
Інтервали	A→	0
Мікропробіли	:	105
Білі знаки	Ⓟ	0
Парафрази (SmartMarks)	↔	356

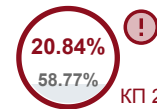
Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

22658

Кількість слів

179982

Кількість символів

Подібності за списком джерел

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Колір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз

Колір тексту

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	Соціально-профілактична робота як засіб превентивного виховання молодших школярів 11/21/2024 Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University (кафедра дошкільної та початкової освіти)	461 2.03 %
2	Соціально-профілактична робота як засіб превентивного виховання молодших школярів 11/21/2024 Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University (кафедра дошкільної та початкової освіти)	402 1.77 %

3	Соціально-профілактична робота як засіб превентивного виховання молодших школярів 11/21/2024 Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University (кафедра дошкільної та початкової освіти)	345 1.52 %
4	Соціально-профілактична робота як засіб превентивного виховання молодших школярів 11/21/2024 Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University (кафедра дошкільної та початкової освіти)	342 1.51 %
5	Соціально-профілактична робота як засіб превентивного виховання молодших школярів 11/21/2024 Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University (кафедра дошкільної та початкової освіти)	311 1.37 %
6	Соціально-профілактична робота як засіб превентивного виховання молодших школярів 11/21/2024 Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University (кафедра дошкільної та початкової освіти)	302 1.33 %
7	Соціально-профілактична робота як засіб превентивного виховання молодших школярів 11/21/2024 Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University (кафедра дошкільної та початкової освіти)	266 1.17 %
8	Соціально-профілактична робота як засіб превентивного виховання молодших школярів 11/21/2024 Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University (кафедра дошкільної та початкової освіти)	265 1.17 %
9	Соціально-профілактична робота як засіб превентивного виховання молодших школярів 11/21/2024 Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University (кафедра дошкільної та початкової освіти)	262 1.16 %
10	Соціально-профілактична робота як засіб превентивного виховання молодших школярів 11/21/2024 Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University (кафедра дошкільної та початкової освіти)	248 1.09 %

з домашньої бази даних (41.05 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	Соціально-профілактична робота як засіб превентивного виховання молодших школярів 11/21/2024 Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University (кафедра дошкільної та початкової освіти)	9251 (140) 40.83 %
2	Проект Telegram-каналу воєнної тематики «Безкомпромісний фронт» 5/17/2024 Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University (кафедра української філології та журналістики)	51 (4) 0.23 %

з програми обміну базами даних (0.53 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	ННІНО_2020_053_Долина_Тетяна 7/11/2024 Ukrainian national aviation university (Ukrainian national aviation university)	52 (2) 0.23 %

2	Дисертація Потьомкіна Н.З. 1.docx 11/18/2022 Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy (Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy)	16 (1) 0.07 %
3	сем 4 завд 1.docx 10/25/2022 Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University(CNU) (Deanery)	16 (1) 0.07 %
4	Криза середнього віку як чинник дисгармонії в сімейних стосунках 11/29/2024 Kharkiv State Academy of Culture (053 Психологія)	16 (1) 0.07 %
5	YFCNU/2014/educ/educ_2014_171.pdf 10/29/2019 Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University(CNU) (Deanery)	14 (2) 0.06 %
6	Особливості соціально-педагогічної роботи з дітьми з девіантною поведінкою 6/8/2021 National University "Chernihiv Collegium" (National University "Chernihiv Collegium")	7 (1) 0.03 %

з Інтернету (33.21 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ДЖЕРЕЛО URL	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	https://library.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/04/6-2.pdf	488 (12) 2.15 %
2	http://zpto.ues.net.ua/images/files/biblioteka/sistema_robotu_nav_zakladiv_z_proventuvhogo_vu_xovannja_.pdf	405 (5) 1.79 %
3	http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/znppn_2015_67_84.pdf	367 (8) 1.62 %
4	http://cvnrc.com/2016/11/04/suchasni-pidkhody-do-problemy-preventy/	233 (7) 1.03 %
5	https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/conferences/article/download/16380/14605/	198 (9) 0.87 %
6	http://www.ndu.edu.ua/storage/2018/psyconf.pdf	191 (8) 0.84 %
7	http://bahmat.at.ua/ZIT/kapska_soc.pedagogika.pdf	185 (9) 0.82 %
8	https://naurok.com.ua/metodichni-poradi-roboty-z-batkami-215664.html	175 (1) 0.77 %
9	http://33.zosh.zt.ua/shlyahy-zabezpechennya-tvorchogo-spivrobotnyctva-pedagogichnogo-kolektyvu-uchniv-ta-batkiv-v-umovah-reformuvannya-osvity/	158 (6) 0.70 %
10	http://kopani-zosh.rv.sch.in.ua/storinki_vchiteliv/meljnichuk_svitlani_stepanivni/preventivne_vihovannya_v_sh_koli/	145 (18) 0.64 %
11	https://dnmcps.com.ua/sites/default/files/2019-11/3/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA.%20%D0%A4%D0%BE%D1%80%D0%BC%D1%83%D0%B2%D0%B0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%B2%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%81%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%89%D0%B0%20%D0%B7%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%8C%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D1%83.pdf	138 (4) 0.61 %
12	https://oaji.net/articles/2015/2025-1432206428.pdf	133 (8) 0.59 %
13	http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/12327/1/Volnova_profilactika%20deviant.1%20chast.Teoriya.PDF	133 (2) 0.59 %

14	http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/1559/1/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%BD%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_2019.pdf	131 (3) 0.58 %
15	http://maup.com.ua/assets/files/lib/book/prof_pravopor.pdf	124 (8) 0.55 %
16	http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/23846/1/Nekhai.pdf	123 (5) 0.54 %
17	http://tarashany-zosh.edukit.cv.ua/vihovna_robota/preventivne_vihovannya/	122 (4) 0.54 %
18	https://vpu3.org.ua/wp-content/uploads/2022/11/Preventyivne-vykhovannia-zdobuvachiv-osvity.pdf	120 (2) 0.53 %
19	https://naurok.com.ua/metodichna-rozrobka-preventivne-vihovannya-pidlitkiv-serednogo-shkilnogo-viku-v-zagalnoosvitnomu-navchalnomu-zakladi-19829.html	120 (5) 0.53 %
20	http://www.kvpu-14.dn.ua/uk/%D0%B2%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0-%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0-%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D0%B0/670-%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0-%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D0%B0.html	114 (3) 0.50 %
21	https://sch2.edu.vn.ua/services/psychological-service/social-teacher/	107 (5) 0.47 %
22	https://msu.edu.ua/konferenci%D1%97-seminari/attachment/osvita-i-formuvannya-konkurentospromozhnosti-faxivciv-v-umovax-yevrointegraci%D1%97-2018/	103 (3) 0.45 %
23	http://kipt.com.ua/wp-content/uploads/2018/12/Pedagogika_Zaychenko.pdf	102 (3) 0.45 %
24	http://library.vspu.net/bitstream/handle/123456789/2538/11_%D0%94%D0%B5%D0%BC%D1%87%D0%B5%D0%BA%D0%BD%D0%BE_%D0%9F%D0%B5%D1%80%D1%88%D1%96%20%D0%BA%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%B8%20%D0%BD%D0%B0%20%D1%88%D0%BB%D1%8F%D1%85%D1%83%20%D0%B4%D0%BE%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%B5%D1%81%D1%96%D1%97%20%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D0%B0.pdf?sequence=1&isAllowed=y	98 (2) 0.43 %
25	https://naurok.com.ua/anketuvannya-stan-sformovanosti-socializaci-uchniv-5-11-klasi-140116.html	97 (2) 0.43 %
26	https://plahotnik-olya.blogspot.com/2012/09/	97 (4) 0.43 %
27	https://dokumen.tips/documents/-55cf8f67550346703b9c02f8.html	96 (3) 0.42 %
28	http://kopani-zosh.rv.sch.in.ua/vihovna_robota/preventivne_vihovannya/	95 (3) 0.42 %
29	https://www.hist.km.ua/images/2021/portfolio/7/7.2/suchasne-ukrajinske-studentstvo_2020.pdf	94 (4) 0.41 %
30	https://uchika.in.ua/zvit-direktora-budyansekogo-liceyu-harkivsekoyi-rajonnoyi-radi.html?page=4	94 (5) 0.41 %
31	https://vipsoft.blob.core.windows.net/contest/b633334e74ef55e521630ac854bfedc6.doc	94 (6) 0.41 %
32	http://rmk-krasyliv.at.ua/avatar/80/koncepciya12.doc	81 (4) 0.36 %
33	https://cusu.edu.ua/images/stories/news_2023/ogolosh/09/28-09-14-30/25.10.23_Inf_lyst.pdf	78 (8) 0.34 %
34	http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5124/1/T_Zhuravel_SPYN SPD_KSP&SR_IL.pdf	77 (3) 0.34 %
35	https://naurok.com.ua/metodichni-rekomendaci-z-organizaci-preventivnogo-vihovannya-v-shkoli-339083.html	76 (2) 0.34 %
36	https://znayshov.com/FR/24246/878.pdf	66 (2) 0.29 %
37	http://www.ndu.edu.ua/storage/2017/22_11_2017_Studzbirnik.pdf	61 (6) 0.27 %

38	https://nenc.gov.ua/education/wp-content/uploads/2022/10/Gvozdk.pdf	59 (1) 0.26 %
39	http://www.ksau.kherson.ua/files/documents/sborniki%20himiya/21-1_2020.pdf	59 (3) 0.26 %
40	http://lib.mdpu.org.ua/load/pedagogika/orghevska_preventivnaya_pedagogika.doc	58 (3) 0.26 %
41	http://docplayer.net/52527225-Nizhinskiy-derzhavniy-universitet-imeni-mikoli-gogolya-zbirnik-naukovih-dorobkiv-studentiv-doslidnikiv-fakultetu-psihologiyi-ta-socialnoyi-roboti.html	56 (3) 0.25 %
42	https://tsprpssaranchuky.blogspot.com/p/blog-page_98.html	56 (5) 0.25 %
43	https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/29630/1/2019%20Orosov%C3%A1_Petr%C3%ADkov%C3%A1_Starosta_Ped%20ps%201%289%292019%20s.125-129.pdf	55 (2) 0.24 %
44	http://conferences.neasmo.org.ua/uploads/conference/file/16/conference_29-30.4.2015.pdf	54 (2) 0.24 %
45	https://docplayer.net/54736780-Vitoki-pedagogichnoyi-maysternosti.html	52 (2) 0.23 %
46	http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/12407/1/Yankovykh_Kikinezhdii_Kol_mon.pdf	51 (4) 0.23 %
47	https://fkspp.at.ua/Bibl/zbirnik_14.pdf	50 (1) 0.22 %
48	https://kygaevtci112.ucoz.ua/paradigmi_preventivnoji_pedagogiki.doc	50 (2) 0.22 %
49	http://dglib.nubip.edu.ua/bitstream/123456789/5285/1/tverezovska_Praktichna%20_new.pdf	49 (4) 0.22 %
50	http://autta.org.ua/files/files/%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B5%20%D0%B2%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.docx	48 (5) 0.21 %
51	https://svitlanabubalo.blogspot.com/p/blog-page_88.html	47 (3) 0.21 %
52	https://studopedia.com.ua/1_263862_zaproponuyte-svoyu-klasifikatsiyu-vidiv-vidhilen-povedinki.html	46 (2) 0.20 %
53	https://dspace.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/174/1/%D0%A7%D1%83%D0%B1%D1%83%D0%BA%20%D0%A0.%20%D0%92.%20%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%20%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D0%BA%D0%B0.pdf	44 (2) 0.19 %
54	https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/10881/%D0%9C%D0%B0%D1%84%D1%82%D0%B8%D0%BD%20%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%20%D1%80%D0%B5%D0%BA.%20%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%84%D1%96%D0%BB%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%B1%D1%83%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%B3%D1%83.docx?sequence=1	43 (2) 0.19 %
55	http://novovorontsovska-school2.edukit.kherson.ua/Files/downloads/%D0%9F%D0%86%D0%94%D0%93%D0%9E%D0%A2%D0%9E%D0%92%D0%9A%D0%90%20%D0%91%D0%90%D0%A2%D0%AC%D0%9A%D0%86%D0%92.doc	43 (2) 0.19 %
56	http://test.teacherjournal.in.ua/attachments/article/14107/%D0%A1%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B0%20%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B8%20%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B8%20%D0%B7%20%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%B2%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%20%D0%9F%D1%83%D0%B7%D0%B4%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%93%D0%9C.docx	43 (4) 0.19 %
57	http://novoselivka-nv.edu.kh.ua/vihovna_robota/uchastj_u_konkursah_festivalyah/?pvi=pvi	42 (2) 0.19 %
58	https://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/22_51_2023/pedagog/Bulletin_22_51_Pedagogika_Steshyts.pdf	42 (2) 0.19 %
59	http://33.zosh.zt.ua/pedagogichna-rada-na-temu-znachennya-tvorchogo-potenczialu-klasnogo-kerivnyka-dlya-formuvannya-klyuchovyh-kompetentnostej-uchniv-2/	40 (1) 0.18 %

60	https://naurok.com.ua/dopovid-sistema-preventivnogo-vihovannya-yak-odin-iz-vazhlivih-aspektiv-u-formuvanni-ta-rozvitku-duhovno-bagato-osobistosti-211837.html	40 (4) 0.18 %
61	https://studopedia.org/6-95420.html	38 (1) 0.17 %
62	http://ekhsuir.kspu.edu/xmlui/bitstream/handle/123456789/6653/%D0%9C%D0%9E%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%A0%D0%90%D0%A4%D0%98%D0%AF_%D0%9F%D0%A1%D0%98%D0%A5%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%93%D0%86%D0%AF_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y	38 (3) 0.17 %
63	http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/24867/1/98.pdf	38 (1) 0.17 %
64	http://ephshair.phdpu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/8989898989/1256/13-dobroskok.pdf?sequence=1&isAllowed=y	37 (3) 0.16 %
65	http://mokrasnosilka.blogspot.com/p/blog-page_29.html	34 (1) 0.15 %
66	http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/5039/%D0%93%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%8E%D0%BA%20%D0%90%D0%BD%D0%BD%D0%B0%20%282%29.pdf?sequence=1	33 (2) 0.15 %
67	http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/583/1/pedagog_almanah_3_2013.pdf	33 (4) 0.15 %
68	http://rvo-kolomak.ucoz.ua/Pcixolog/osnovni_funkciji_socialnogo_pedagoga_1.docx	33 (2) 0.15 %
69	https://core.ac.uk/download/pdf/33686643.pdf	32 (1) 0.14 %
70	https://studfile.net/preview/5602202/page:3/	32 (2) 0.14 %
71	http://eprints.zu.edu.ua/13706/1/Innovatsii_v_osviti.pdf	31 (2) 0.14 %
72	http://koippo.kr.ua/arhiv/pedagogjika/ped_exp.doc	30 (2) 0.13 %
73	https://piskunovaoksana.blogspot.com/p/blog-page_31.html	28 (1) 0.12 %
74	https://svitppt.com.ua/osnovi-bezpeki-zhittediyalnosti-obzh/psihologichnopedagogichni-aspekti-profilaktiki-pravoporushen-alkogolizmu-ta-narkomanii-sered-nepovnoletnih.html	28 (3) 0.12 %
75	https://vipsoft.blob.core.windows.net/contest/724c937515ca6812a6c98bf83bb318f7.doc	28 (2) 0.12 %
76	https://knowledge.allbest.ru/psychology/3c0a65625a2ac79a4d53a89421316d27_2.html	27 (3) 0.12 %
77	https://klasnaocinka.com.ua/uk/article/naukovo-praktichnii-seminar-profilaktika-pravoporu.html	26 (1) 0.11 %
78	https://lib.iitta.gov.ua/707221/1/%D0%9A%D1%80%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8.pdf	23 (1) 0.10 %
79	http://kppo-rdgu.do.am/_fr/materialy.pdf	22 (2) 0.10 %
80	http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/9767/1/Kosyanova%20Olena%20Yuriivna%202020.pdf	22 (1) 0.10 %
81	https://studfiles.net/preview/5258401/	21 (1) 0.09 %
82	http://5fan.ru/wievjob.php?id=5206	19 (2) 0.08 %
83	http://www.ndu.edu.ua/storage/2015/Prog_vstyp_spez_SP_2015.pdf	19 (1) 0.08 %
84	http://www.ndu.edu.ua/storage/2018/zbirnik_tez_2018.pdf	19 (1) 0.08 %
85	http://dpl.in.ua/images/psiholog/sociolog/vikladacham/Z_dosvidu_roboty_socialnogo_pedagoga.pdf	19 (1) 0.08 %
86	http://khnnra.edu.ua/wp-content/uploads/2020/07/Zbirnik-tez-dopovidej_-Osvitni-i-kulturno-mistetski-praktiki-v-konteksti-integratsiyi-Ukrayini-u-mizhnarodnij-naukovoinnovatsijnij-prostir.pdf	19 (1) 0.08 %
87	https://ppt-online.org/1501402	19 (1) 0.08 %
88	http://catalog.library.tnpu.edu.ua/naukovi_zapusku/stud-visnuk/stud_visn_16_40.pdf	19 (1) 0.08 %

89	https://sch1.edu.vn.ua/socialnij-pedagog-19-37-30-12-10-2020/	18 (1) 0.08 %
90	http://conferences.neasmo.org.ua/uploads/conference/file/71/conference_30-30.11.2019.pdf	17 (1) 0.08 %
91	http://samzan.net/214739	17 (1) 0.08 %
92	https://divovo.in.ua/ministerstvo-osviti-i-nauki-molodi-ta-sportu-ukrayini-upravlin.html	16 (1) 0.07 %
93	http://www.boyarka.cspr.info/2017/05/tsentram-sotsialno-psihologichnoyi-reabilitatsiyi-naselennya-nadano-bilshe-povnovazhen/	16 (1) 0.07 %
94	http://vinter.kiev.ua/admin/bindata/i1117/abetka.docx	16 (2) 0.07 %
95	https://ua-referat.com/uploaded/deviantna-ta-adektivna-povedinka-uchniv/index1.html	16 (1) 0.07 %
96	https://smekni.com/a/175656-2/robota-sotsalnogo-pedagoga-v-zagalnoosvtny-shkol-2/	15 (1) 0.07 %
97	http://ojs.kgpa.km.ua/index.php/peddiscourse/issue/download/16/PD%2012	15 (1) 0.07 %
98	http://gymnasium.varashosvita.rv.ua/krok-do-doroslosti/	14 (1) 0.06 %
99	http://repository.sspu.sumy.ua/bitstream/123456789/3214/1/%D0%A1%D0%9F%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%94%D0%9F.doc	14 (2) 0.06 %
100	http://www.ndu.edu.ua/storage/2020/zbirnyk_tez_2020_psych.pdf	13 (2) 0.06 %
101	http://4ua.co.ua/psychology/sb2bc79b5d53b88421316d37_0.html	13 (1) 0.06 %
102	http://library.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/04/48-4.pdf	13 (2) 0.06 %
103	https://ua-referat.com/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%BF%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%B2%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%B4%D1%96%D1%82%D0%B5%D0%B9_%D1%82%D0%B0_%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D1%96_%D1%83_%D0%BD%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D0%B9_%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D1%96_%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8_2	12 (1) 0.05 %
104	https://learn.ztu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=14654	11 (1) 0.05 %
105	https://vipsoft.blob.core.windows.net/contest/ae42ebcb130844dbf87f2bde162cc453.docx	11 (1) 0.05 %
106	http://4ua.co.ua/pedagogics/sb2bc69b4c43b89521216c27_0.html	11 (1) 0.05 %
107	https://bibl.com.ua/sport/35271/index.html?page=2	10 (1) 0.04 %
108	https://blanki-ua.com.ua/zayava/4224/index.html	9 (1) 0.04 %
109	http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/26391/1/Osvita%20Ta%20Nauka%20-%202019.pdf	8 (1) 0.04 %
110	https://nuschool.eu/lessons/elementary/social/9.html	6 (1) 0.03 %
111	http://yasnozirjaskool.ucoz.net/_ld/0/70_-_doc	6 (1) 0.03 %
112	http://www.ndu.edu.ua/storage/2016/2016_10_12_zbirnyk.pdf	5 (1) 0.02 %
113	https://hoippo.km.ua/wp-content/uploads/2020/12/Zbirnyk2020_Doshkillia.pdf	5 (1) 0.02 %
114	https://docplayer.net/83139418-Studentskiy-naukoviy-vimir-socialno-pedagogichnih-problem-sogodennya.html	5 (1) 0.02 %

Список прийнятих фрагментів

Соціально-профілактична робота як засіб превенти...

9251 (40.83%)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка

Факультет педагогіки, психології та мистецтв
Кафедра дошкільної та початкової освіти

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

Глушина Наталія Олександрівна

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Другого (магістерського) рівня вищої освіти

На тему:

ПРЕВЕНТИВНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ЗАСІБ ПРОФІЛАКТИКИ
ВІДХИЛЕНЬ У ПОВЕДІНЦІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Виконала студентка II курсу,
групи ПО23М-3 (72)

Глушина Н.О.

Спеціальність 013 Початкова освіта

ОПП: Початкова освіти

Форма навчання: заочна

Наукова керівниця: Довга Т.Я.,
докторка педагогічних наук,
професорка, професорка кафедри
дошкільної та початкової освіти

Рецензент: Дубінка М.М., кандидат
педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри
педагогіки та спеціальної освіти

Кваліфікаційна робота **містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело**

_____ Глушина Наталія Олександрівна

Кропивницький - 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка

Кафедра дошкільної та початкової освіти

Допущено до захисту

Зав. кафедри _____ / _____ /

« ____ » _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему:

ПРЕВЕНТИВНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ЗАСІБ ПРОФІЛАКТИКИ
ВІДХИЛЕНЬ У ПОВЕДІНЦІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Виконала студентка II курсу,
групи ПО23М-3 (72)

Глушина Н.О.

Спеціальність 013 Початкова освіта

ОПП: Початкова освіти

Форма навчання: заочна

Наукова керівниця: Довга Т.Я.,
докторка педагогічних наук,

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою « _____ » балів, за шкалою ЄКТС _____, за національною шкалою _____.

Секретарь ЕК _____ / _____ /

« _____ » _____ 2024 р. Кропивницький - 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ I НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРЕВЕНТИВНОГО ВИХОВАННЯ.....	9
- Причини важковихованості сучасних дітей.....	9
- Мета і зміст превентивного виховання учнів.....	16
- Соціальний педагог як організатор превентивного виховання.....	25
Висновки до I розділу.....	33
РОЗДІЛ 2. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ВІДХИЛЕНЬ У ПОВЕДІНЦІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	35
- Характеристика відхилень у поведінці молодших школярів.....	35
- Форми й засоби соціально-профілактичної роботи в школі.....	43
- Педагогіка партнерства як засіб соціально-профілактичної роботи... ..	52
Висновки до II розділу.....	62
РОЗДІЛ 3 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРЕВЕНТИВНОГО ВИХОВАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	63
3.1 Зміст дослідно-експериментальної роботи з превентивного виховання учнів	63
3.2 Опис досвіду роботи соціального педагога з превентивного виховання. ..	70
3.3 Рекомендації з удосконалення превентивного виховання школярів.....	78
Висновки до III розділу.....	87
ВИСНОВКИ.....	88
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК.....	91
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	97
ДОДАТКИ.....	103

АНОТАЦІЯ

Глушина Н.О. Превентивне виховання як засіб профілактики відхилень у поведінці молодших школярів. - Кваліфікаційна робота на правах рукопису. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 013 Початкова освіта. - Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка. Кропивницький. 2024.

У роботі висвітлюється проблема профілактики відхилень у поведінці молодших школярів засобами превентивного виховання. Визначено причини важковихованості школярів. Розкрито сутність превентивного виховання як важливого напрямку виховної роботи в закладах освіти. Показано його взаємозв'язок з соціально-профілактичною діяльністю. Охарактеризовано відхилення в поведінці молодших школярів. Визначено роль соціально-педагогічної профілактики в їх усуненні. Розкрито значення педагогіки партнерства в реалізації завдань превентивного виховання. Описано форми й засоби соціально-профілактичної роботи в школі, показано специфіку превентивної діяльності соціального педагога.

Проаналізовано засоби проведення соціально-профілактичної роботи в закладах загальної середньої освіти. З-поміж них виокремлено комунікативний аспект як провідний засіб соціально-педагогічної профілактики. Проведено емпіричне дослідження комунікативних навичок у молодших школярів у процесі превентивного виховання.

Ключові слова: превентивне виховання, соціально-педагогічна профілактика, відхилення в поведінці, молодші школярі, соціальний педагог, соціально-профілактична робота, комунікативні навички.

ANNOTATION

Hlushina N.O. Preventive education as a means of preventing deviations in the behavior of younger schoolchildren. - Qualification work on manuscript rights. Qualification work for obtaining a master's degree in the specialty 013 Primary education. - named after Volodymyr Vinnichenko. Kropyvnytskyi. 2024.

The work highlights the problem of prevention of deviations in the behavior of younger schoolchildren by means of preventive education. The reasons for the difficult upbringing of schoolchildren have been determined. The essence of preventive education as an important direction of educational work in educational institutions is revealed. Its relationship with social and preventive activities is shown. Deviations in the behavior of younger schoolchildren are characterized. The role of socio-pedagogical prevention in their elimination is determined. The importance of partnership pedagogy in the implementation of the tasks of preventive education is revealed. The forms and means of social and preventive work at school are described, the specifics of the social pedagogue's preventive activity are shown.

The means of conducting social and preventive work in institutions of general secondary education were analyzed. Among them, the communicative aspect is singled out as a leading means of socio-pedagogical prevention. An empirical study of the communication skills of younger schoolchildren in the process of preventive education was conducted.

Key words: preventive education, socio-pedagogical prevention, deviations in behavior, younger schoolchildren, social pedagogue, social-preventive work, communication skills.

ВСТУП

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку суспільства проблеми девіантної поведінки серед молоді набули значного поширення та гостроти. Особливої уваги потребують молодші школярі, які перебувають на стадії формування особистісних та соціальних установок.

Відхилення у поведінці дітей цього віку можуть бути пов'язані з низкою причин, серед яких: вплив сім'ї, шкільного середовища, медіа та соціальних мереж. Тому превентивне виховання виступає важливим інструментом профілактики поведінкових порушень на ранніх етапах соціалізації дитини.

Профілактика відхилень у поведінці учнів молодшого шкільного віку є однією з ключових задач сучасної педагогіки та психології. Адже саме в

цей період формуються базові соціальні навички, норми поведінки, ціннісні орієнтири та моральні принципи. Відсутність належного виховання та підтримки з боку школи й сім'ї може призвести до розвитку негативних поведінкових тенденцій, таких як агресія, відчуження, порушення дисципліни, що, в свою чергу, може негативно вплинути на подальший розвиток особистості дитини.

Актуальність теми превентивного виховання є надзвичайно важливою в сучасних умовах через низку соціальних, психологічних та освітніх викликів, з якими стикається молодь. Під впливом динамічних змін у суспільстві, таких як поширення нових технологій, зростання рівня стресу та насильства, соціальна дезадаптація, збільшується потреба у формуванні здорового і відповідального покоління.

Превентивне виховання орієнтоване на запобігання негативним явищам, таким як девіантна поведінка, вживання психоактивних речовин, булінг, зниження мотивації до навчання та інших деструктивних тенденцій. Впровадження превентивних заходів у шкільному середовищі та поза ним сприяє розвитку особистісної відповідальності, емоційної стійкості, соціальних навичок, а також формує морально-етичні цінності у дітей та підлітків.

Таким чином, превентивне виховання відіграє ключову роль у збереженні психічного та фізичного здоров'я молодого покоління, його успішній соціалізації та адаптації до вимог сучасного світу.

Отже, актуальність окресленої проблеми в педагогічній науці, загальна потреба в дослідженні, призвели до вибору теми магістерської роботи «

Превентивне виховання як засіб профілактики відхилень у поведінці молодших школярів».

Об'єкт дослідження - процес превентивного виховання учнів молодшого шкільного віку.

Предмет дослідження - методи та засоби превентивного виховання як інструменту профілактики поведінкових відхилень.

Мета і завдання дослідження.

Метою роботи є дослідження превентивного виховання як ефективного засобу профілактики поведінкових відхилень серед молодших школярів.

Для досягнення цієї мети передбачається виконання таких завдань:

1. Вивчити теоретичні основи превентивного виховання та його значення для розвитку особистості молодшого школяра.
2. Проаналізувати фактори, що впливають на формування поведінкових відхилень у дітей молодшого шкільного віку.
3. Визначити ефективні методи та засоби превентивного виховання у шкільній практиці.
4. Дослідити роль педагогів і батьків у попередженні відхилень у поведінці школярів.

5. Надати рекомендації з удосконалення превентивного виховання школярів.

Теоретична і практична значущість дослідження.

Теоретична значущість роботи полягає в розширенні наукових знань про механізми впливу виховання на формування поведінкових моделей у дітей молодшого шкільного віку. Дослідження дозволяє поглибити розуміння причин та умов виникнення поведінкових відхилень, а також надає обґрунтування для розробки впровадження ефективних профілактичних стратегій. Воно сприяє розвитку педагогічної науки в аспекті соціалізації та морального виховання дітей, пропонує нові методи і підходи для роботи з ризиковими групами учнів. Сприяє систематизації знань щодо превентивного виховання як важливого аспекту педагогічної діяльності.

Практична значущість роботи полягає у можливості застосування отриманих результатів в освітньому процесі для підвищення ефективності профілактики поведінкових відхилень серед учнів молодшого шкільного віку. Запропоновані методи програми превентивного виховання можуть бути використані як в освітніх закладах, так і поза ними у роботі шкільних психологів, соціальних педагогів, а також батьків. Використання таких підходів сприятиме створенню більш здорового і гармонійного середовища для розвитку дітей, зменшенню кількості випадків девіантної поведінки та підвищенню загальної ефективності виховного процесу.

Методи дослідження.

У процесі дослідження використовуватимуться такі методи: вивчення наукових джерел з питань превентивного виховання, причин поведінкових відхилень у дітей, профілактичних програм та методик виховання; аналіз літературних джерел; педагогічне спостереження; бесіди з учителями, батьками та учнями; анкетування та опитування для виявлення поведінкових особливостей школярів; анкетування батьків для з'ясування їхнього розуміння причин поведінкових відхилень та ефективності превентивних заходів; інтерв'ю з педагогами та шкільними психологами для детального аналізу впровадження превентивних програм; методи математичної статистики.

Апробація результатів дослідження. Основні положення кваліфікаційної роботи заслуховувались на засіданнях **кафедри дошкільної та початкової освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка**. Окремі аспекти роботи було оприлюднено в ході I **Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції** «Вдосконалення позашкільної освіти в умовах сучасних трансформацій» (Кропивницький, 19 березня 2024 р.) та II **Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Упровадження сучасних технологій для реалізації завдань освітніх галузей НУШ»** (Кропивницький, 23 жовтня 2024 р.).

Публікації. Зміст досліджуваної проблеми відображено у 2-х статтях:

1. Глушина Н.О. Засоби превентивного виховання учнів з проблемною поведінкою в позашкільному закладі освіти. Вдосконалення позашкільної освіти в умовах сучасних трансформацій: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (Кропивницький, 19 березня 2024 р.) / За заг. ред. Т.С. Плачинди. Кропивницький: ПП «Поліум», 2024. С. 145-147.

2. Глушина Н.О. Характеристика відхилень у поведінці молодших школярів. **Упровадження сучасних технологій для реалізації завдань освітніх галузей НУШ: збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції** 23 жовтня 2024 р. / Упоряд.: Т.Я. Довга, Н.В. Котелянець; [голов. ред. Т.Я. Довга] (електронне видання). Кропивницький: ФОП Піскова М. А., 2024. С. 9-12.

Структура роботи. Магістерська робота **складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків**, термінологічного словника, списку використаної літератури (61 джерело) та 3 додатків на 5 сторінках. Основний текст магістерської роботи розміщено на 96 сторінках. Загальний обсяг роботи становить 107 сторінок. В роботі є 4 таблиці.

РОЗДІЛ I. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРЕВЕНТИВНОГО ВИХОВАННЯ

1.1. Причини важковиховуваності сучасних дітей

Проблема важковиховуваних дітей стає однією із значущих в умовах загальноосвітньої школи та залишається найактуальнішою проблемою сучасної науки і практики. У соціально-педагогічній літературі розкриті різноманітні причини виникнення важковиховуваності підлітків. Більшість дослідників це поняття пов'язують із порушенням нормального розвитку особистості дитини, з асоціалізацією, що проявляється в її конкретних діях.

Тяжке політичне та економічне становище країни, внутрішні конфлікти, війна - все це загострює внутрішньосімейні проблеми та позначається на взаємовідносинах. Підростаюче покоління є одним із найбільш вразливих категорій людей, оскільки підлітковий вік є критичним етапом розвитку особистості, коли формується самосвідомість, ідентичність, ціннісні орієнтири та світогляд. Суспільні кризи, як-от економічні, політичні чи соціальні зміни, можуть сильно вплинути на цей процес.

Підлітки можуть відчувати підвищений рівень тривоги, страху та невпевненості у майбутньому через нестабільність, яка супроводжує суспільні кризи. Можуть сумніватися у своїх цінностях і моральних принципах, що впливає на їхню самосвідомість. Це може призводити до конфліктів з батьками або оточенням, якщо їхні погляди не збігаються. Суспільні кризи можуть провокувати серед дітей агресію, вживання наркотиків або алкоголю демонстраційну поведінку по відношенню до дорослих, жорстоке поводження з однолітками і молодшими, суїцидальні спроби, та різні правопорушення.

Підлітки можуть активно шукати нові ідеї та групи, що відображають їхні інтереси та переконання. Це може призвести до участі в різних політичних або соціальних рухах, у тому числі радикальних. У цей період діти більш вразливі до впливу медіа, що часто призводить до негативного або песимістичного світогляду.

У сучасній педагогіці та психології немає однозначного визначення поняття «важковихованість». Цей термін використовується для позначення поведінки дітей, що важко піддаються виховному впливу, мають труднощі в навчанні та соціальній адаптації.

Розглянувши погляди різних науковців, визначають найбільш загальні класифікації груп факторів формування важковихованості:

- мікроматросередовище;

- біологічні та соціальні;

- біологічні, психологічні, соціальні;

- психолого-біологічні передумови та чинники соціального плану.

З-поміж цих факторів провідним вважають соціальні причини, а решта є передумовою формування важковихованості. Капська вважає, що однією з передумов появи важковихованості є відставання у розумовому розвитку та різні фізичні вади (дефект мовлення, зовнішня непривабливість, наслідки конституційно-соматичного плану). Проте авторка зазначає, що всі ці передумови можуть проявитися як важковихованість лише через систему негативних міжособистісних взаємин дитини з навколишнім середовищем [19, с.134].

Відомий психолог Л.С.Виготський головною причиною важковихованості вважав труднощі підліткового періоду з його інтенсивним анатомо-фізіологічним та психологічним розвитком, підвищеною збудливістю, вразливістю, неузгодженістю психологічних процесів. Проявляються вони у прагненні випробувати нові відчуття, у допитливості, цікавості, недостатній здатності прогнозувати наслідки тієї чи іншої дії, у підвищеному бажанні незалежності.

В. О. Сухомлинський до основних причин «важковихованості» відносив наступні:

- спадкові: дитина успадковує від своїх батьків психофізіологічні особливості свого організму, які тим чи іншим чином впливають на його розвиток і склад майбутнього «Я», сприяючи формуванню особливостей характеру, відхилень, які не завжди швидко та чітко виявляються педагогами та батьками;

- особливості, набуті з народженням: недоношеність, слабкість організму, особливості розвитку тих чи інших органів та багато іншого, що суттєво впливає на його майбутній розвиток, формування тих чи інших негативних якостей особистості;

- особливості, набуті в ранньому віці внаслідок багатоманітних факторів, які обумовлюють догляд за ним: штучне годування; передача хвороб від нездорової матері; побутові умови; хвороби та особливості їх протікання; травми голови та багато іншого [42 с. 269].

Провідними причинами формування важковихованості на думку В.В. Бойка виступають негативні впливи середовища.

Середовище - це все те, що оточує дитину від народження до кінця життя, починаючи з сім'ї і закінчуючи соціальним середовищем. Це навколишні суспільні, матеріальні й духовні умови життя людини. Теоретично середовище поділяється на макро-, мезо- і мікросередовище.

Макросередовище - це «країна», «державна», «увесь світ». Це сукупність соціальних інститутів, що впливають на формування особистості, таких як сім'я, дошкільні та шкільні заклади, економіка, виробництво, засоби масової інформації, норми, соціальні стереотипи поведінки, які висувають нормативні вимоги до індивіда, але в той же час не створюють для нього відповідних умов, збільшують вірогідність появи девіантів. Іншими словами, на макрорівні соціальних відносин формується уявлення про ідеального члена суспільства, про те, якою повинна бути людина, підліток, доросла людина, у певний період свого розвитку. Так створюється сама проблема: конкретна особистість «підводиться» до існуючих еталонів і оцінюється як така, яка може бути прийнятною чи непринятною, а отже потребує або не потребує педагогічного впливу. Серед соціально-економічних умов, які впливають на виникнення важковихованості, виділяють такі:

- загальносоціальні (порушення принципів демократії, соціальної справедливості, крах соціальних ілюзій, прояв тенденцій до дегуманізації); - економічні (порушення в народному господарстві, плануванні та розподільчих відносинах, незадоволеність потреб молоді в матеріальних благах, засобах дозвілля, соціально-демографічні (перехід до малодітної сім'ї, масове за-лучення жінок до виробництва, відчуження дитини від сім'ї, соціотехнічні (втрати від НТП у вигляді міграції, урбанізації, негативний вплив ЗМІ, організаційно-управлінські (несвоечасність і неоплідовність у здійсненні заходів з актуальних молодіжних проблем) [8, с. 21].

Та все-таки важливим чинником, який впливає на виникнення важковихованості є мікросоціум (сім'я, школа, група). Сім'я - відправний момент формування особистості, тому вона повинна максимально забезпечувати адаптацію її членів до умов суспільного життя, а також підготувати ґрунт для прийняття дитиною соціальних норм, тобто вона перша включається у розв'язання завдань соціалізації індивіда.

Сухомлинський писав: «Батьківська педагогіка - це, на мій погляд, педагогічна освіта батьків і матерів, освіта тих, кому завтра бути батьками й матерями!». За його висновками нині немає важливішого у сфері виховання, ніж навчити батька і матір виховувати своїх дітей. «Без турбот про педагогічну культуру батьків, - зазначав він, - неможливо розв'язувати жодного питання, що стосується навчання та виховання. Батьківська педагогіка, тобто елементарне коло знань матері та батька про те, як істота, що народилася від людини, стає людиною, - це фундамент, основа всієї педагогічної теорії і практики» [47, с. 169].

Дослідниця Чабан підкреслює, що «хвороби», джерелом яких є відсутність цінностей, називаються по-різному. Це і «втрата радощів життя», і «моральний розлад», апатія, аморальність, безнадійність, цинізм і т. ін. Ці хвороби проникають у всі сфери нашого життя. За таких умов нелегко вберегти дитину від важковихованості. Адже сприйняття світу дитиною, її думки та бажання більшою мірою залежать від середовища, в якому вона знаходиться

Діти, захищені батьківською любов'ю і увагою, мають більші шанси вистояти перед впливом згубного середовища, ніж ті, які покинуті напризволяще. Чабан причиною важковихованості вважає вплив мікросередовища, а саме: недостатню кількість любові та уваги, які батьки мають приділяти дітям. «Як все живе на Землі зігрівається сонцем, так душа людини, а тим більш дитини зігрівається любов'ю», - зазначає авторка [56 с.19].

Важковиховувані діти, в більшій мірі, з'являються в так званих «неблагополучних» сім'ях. Щодо поняття «неблагополучна сім'я» є різні погляди. Для опису її неблагополуччя вживають терміни «функціонально неспроможна», «проблемна», «дисфункціональна», «асоціальна», «сім'я, що виявляє насильство щодо членів родини», «конфліктна сім'я», сім'я алкоголиків і наркоманів, сім'я, де є засуджені чи ув'язнені, «сім'я, де є серйозні помилки й прорахунки у вихованні дітей». У таких сім'ях спостерігається соціальна невлаштованість батьків і, як наслідок, постійний психологічний надрив, підкріплений алкоголем, асоціальною поведінкою, відчуженням від оточуючих, хуліганством, злодійством та ін [17, с. 94-98].

Якщо дитина виховується в сім'ї, де відбуваються постійні скандали, вживається нецензурна лексика, насилля, то вона набуває негативного досвіду спілкування. Як наслідок, теплі, нормальні стосунки між людьми сприймаються нею як лицемірні. Вона зневірюється у можливості існування дружніх і довірливих стосунків між людьми, взагалі розчаровується у людських взаєминах, не розуміє, як правильно будувати відносини з іншими. Це закріплюється в психіці дитини і носить стійкий характер [38, с. 356].

На розвиток особистості дитини впливають і батьківські стратегії: авторитарний, демократичний, ліберальний. Авторитарний стиль виховання може призвести до страху та невпевненості; демократичний сприяє розвитку самостійності та впевненості; ліберальний може викликати проблеми з дисципліною. Те, що дитина дорослішає в умовах суперечливих, неузгоджених вимог матері і батька, в духовній атмосфері сім'ї, яка позбавлена спокою, миру, благополуччя, стабільності - все це спричиняє ризик нервово-психічних захворювань, зростання бездоглядності і безконтрольності поведінки, пригнічення здібностей до адаптації, нівелювання цілого ряду моральних норм, формування суперечливого або й ворожого ставлення до батьків [38, с. 357].

Нині відносини дітей і батьків стали більш складними і проблемними. Діти отримують можливість проводити більше вільного часу поза сім'єю або лише під наглядом матері. Цей час вони заповнюють заняттями, прийнятими серед однолітків, і далеко не завжди зважають на ставлення до них батьків.

Дітей, про яких не турбуються, не дарують любов і ласку, не розуміють вдома, легко завойовує вулиця. В сумнівних галасливих компаніях, вони шукають розуміння, визнання і самоствердження. В таких компаніях, під страхом відстати від однолітків або видатися смішним, відбувається засвоєння антисоціальних цінностей. Адже в такому товаристві з тобою рахуються залежно від того, скільки можеш випити чи викурити. Оскільки одним із основних психологічних новоутворень підлітків є почуття дорослості, то багато з них починають вживати алкоголь, щоб довести власну дорослість і спроможність самостійно приймати рішення. Сюди ж відносимо прагнення до самоутвердження, підвищену емоційність, юнацький максималізм, намагання виділитися, знайти себе. Якщо ці прагнення не задовольняються в суспільному житті, вони спрямовуються в негативне річище.

До причин важковиховуваності сучасних дітей можна віднести зростання кількості сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах, збільшення числа малозабезпечених сімей, міграцію, погіршення стану здоров'я населення, зміну традиційних ролей в сім'ї, особливо жінок, зростання кількості розлучень, неповних сімей, аморальний спосіб життя батьків, їхня безвідповідальність, домашнє насилля тощо.

Значущим мікросередовищем для соціалізації дитини є школа. Педагоги зустрічаються із серйозними проблемами при вихованні підлітків з акцентуаціями характеру чи темпераменту: надмірною збудливістю, тривожністю, демонстративністю, педантичністю тощо. Тому недоліки шкільного виховання стають вагомою причиною формування важковиховуваності підлітків та значно ускладнюють процес їх соціалізації. З-поміж них можна виділити такі: 1. Недостатня кваліфікація педагогів. Вчителі часто не мають достатньої підготовки для роботи з важковиховуваними учнями. 2. Недосконалі методи виховання. Стандартні підходи до навчання і виховання не завжди підходять для дітей з поведінковими проблемами. 3. Відсутність психологічної підтримки. В багатьох школах не вистачає шкільних психологів, які могли б працювати з дітьми, що мають проблеми з поведінкою. 4. Обмежені ресурси. Відсутність спеціалізованих програм для надання психологічної підтримки. 5. Невідповідне освітнє середовище. Негативний клімат у закладі освіти, де відсутня підтримка з боку вчителів та однокласників. 6. Соціальна ізоляція. Часто важковиховувані учні стають об'єктами булінгу з боку однолітків, що погіршує їхню поведінку. 7. Недостатня комунікація з батьками для вироблення спільних стратегій виховання. 8. Відсутність достатнього фінансування для програм підтримки важковиховуваних учнів.

НЮЮМаксимова наголошує: «Постійна негативна оцінка поведінки дитини (особливо особистості в цілому) являється для неї важкою психотравмуючою ситуацією» [26, с. 7]. І якщо досягнення соціальних потреб вважаються дитиною неможливими тим шляхом, що їй пропонує вчитель, вона взагалі може відмовитись від виконання вимог дорослого. Таким чином дитина захищає себе від психотравмуючої ситуації неспішності. Дитина навіть не намагається реалізувати нормативну поведінку.

Для підлітка (а тим більше - для молодших дітей) психотравмуюча ситуація може виникнути у найрізноманітніших обставинах, навіть у таких, які дорослій людині здаються безглуздими або смішними. Наприклад, дитина може страждати через те, що вважає себе непривабливою (занадто високою або повною й т. ін.). Об'єктивно такі обставини не можуть виступати як психотравмуючі, але суб'єктивно, для самої дитини, вони несуть вагомих негативний емоційний заряд, викликаючи тяжкі переживання [26, с. 8-9].

Причиною важковиховуваності сучасних дітей також є надмірне використання цифрових пристроїв. Це шкодить, в першу чергу, психічному здоров'ю дитини. Психологи стверджують, що сьогоденні підлітки можуть опинитися на межі кризи психічного здоров'я - у тих, хто проводить багато часу за екранами, виникає апатія до навколишнього світу, часті перепади настрою або агресія.

Отже, аналіз різних наукових джерел дозволив зробити висновок, що неможливо виявити одну головну причину появи важковиховуваних дітей у сучасний час. Фахівці найчастіше фіксують поєднання багатьох несприятливих умов, які призводять до появи такої проблеми, як важковиховуваність. Саме тому особливого значення набуває організація та здійснення комплексної соціально-педагогічної підтримки важковиховуваних підлітків, а також їх найближчого соціального оточення, а саме батьків та педагогічного колективу школи.

1.2 Мета і зміст превентивного виховання учнів.

Проблема превентивного виховання завжди була і є пріоритетною в системі педагогічних, медичних, правових, соціологічних досліджень різних країн світу. Сьогодні ця проблема постає особливо гостро в житті нашої країни. Молодь формується в умовах підвищеної невірноваженості соціальних процесів, складних політичних та економічних суперечностей, війни. Помітним стало в учнів падіння інтересу до навчання. Зростає кількість важковиховуваних підлітків.

ВМВ Оржеховська зазначає: « У загальних рисах, слід визнати, що сучасним дітям стає все важче орієнтуватись на традиційні моральні цінності, важче зрозуміти світ, який їх оточує. Вони втрачають віру у власні сили, підтримку держави, відчуваючи великий вплив негативних явищ. Конфлікт, як негативне соціальне явище у педагогічному процесі і як визначальний фактор у виборі мотивів асоціальної поведінки неповнолітніх, стає все більшим гальмом у навчально-виховному процесі.» [33, с.9]

Тому на даний час превентивне виховання - це складне як педагогічне, так і соціальне питання. Його подолання вимагає розробки

ефективної системи превентивного виховання в освітніх закладах. Саме тому в освітньо-виховному середовищі закладу освіти педагог повинен бути готовим до співпраці з дітьми з відхиленнями у поведінці, формувати здорову особистість дитини засобами превентивної діяльності. Вчитель має розвинути в дитині переконаність у тому, що «прогрес людства залежить від постійного розвитку моральності в кожній людині» [2, с. 336].

Питання превентивної педагогіки як науки було обговорено на міжнародній науково-практичній конференції, яка відбулася в 2003 році у Болгарії. Тож можна стверджувати, що превентивна педагогіка як наука є відносно молодою.

Слово « превентивний » перекладається з латинської як запобіжний, такий, що носить попереджувальний характер; випереджаючий подібні дії протилежної сторони. Превенція має переваги над попередженням, запобіганням та припиненням у тому, що вона не обтяжена наслідками дій і не потребує інших заходів. Вона здійснюється на етапі формування наміру та мотивів протиправної діяльності і спрямована на свідомість людини (зміна поглядів, думок, мотивів, ціннісних орієнтирів, настроїв, психологічних установок осіб) [6, с. 17].

Згідно з «Концепцією превентивного виховання дітей і молоді», затвердженій Президією АПН України, об'єктом і, водночас, суб'єктом превентивного виховання є дитина. Також наголошується, що превентивна робота повинна проводитися з усіма дітьми, починаючи від дошкільного віку, з метою попередження відхилень у поведінці, особливо з тими, хто перебуває у несприятливих умовах виховання і вже характеризується негативною поведінкою, а також із тими, хто став на шлях асоціальної і протиправної поведінки [15 с. 443].

Оржеховська визначає превентивне виховання як цілеспрямований процес виховних впливів, спрямований на попередження негативних проявів у поведінці та розвиток позитивних якостей особистості.

Проблему «некерованої дитини», у поведінці якої немає наміру, досліджувала Т. Шитова. Такому учневі дуже складно володіти собою, коли його поглинають суперечливі бажання, захоплення, хаос, тривога. «Ця дитина нагадує гілку, яку відносить у вир пристрастей. Тобто, попри всю свою зовнішню активність, така дитина є зовсім безініціативною... Вона часто здійснює небезпечні вчинки. Але робить це внаслідок того, що не здатна прогнозувати, а не тому, що шукає пригод» [8, с. 16].

Отже, превентивне виховання - це система педагогічних заходів, спрямованих на попередження негативних впливів, подолання відхилень у поведінці школярів, які можуть перешкоджати їхньому гармонійному розвитку та соціалізації. Кризові прояви у шкільному дитинстві супроводжуються термінами «важковиховуваність», «педагогічна занедбаність», «некерованість», «важкі діти».

Мета превентивного виховання полягає в створенні умов для гармонійного розвитку особистості дитини, запобіганні негативним впливам та поведінці, а також формуванні здорових, морально та соціально зрілих громадян. Ця мета досягається через комплекс педагогічних, психологічних, соціальних та медико-санітарних заходів. Вони взаємопов'язані і утворюють цілісну систему превентивного виховання, спрямовану на всебічний розвиток учня, виявленні факторів негативного впливу, пошуках стратегії позитивної соціальної адаптації підлітків, запобіганню розвитку різних форм їх асоціальної, аморальної поведінки.

Превентивне виховання розглядається різнобічно та поліаспектно:

- Педагогічний аспект превентивної діяльності полягає у сформованості такої позиції особистості, яка конкретизується культурою цінностей, самоактуалізацією, свідомим вибором моделей соціальної поведінки.

- Психологічний аспект превентивної діяльності передбачає диференційований індивідуально-психологічний, статево-віковий підходи до виявлення генезису деструктивних проявів у поведінці особистості й розробку науково обґрунтованих програм соціалізації та корекції девіацій.

- Соціальний аспект передбачає об'єднання зусиль суб'єктів превентивної діяльності на міжгалузевому рівні, спрямованих на узгоджену і своєчасну реалізацію попереджувальних заходів: нейтралізацію і поступове усунення детермінант, що викликають негативні прояви.

- Правовий аспект полягає в охороні й захисті прав особистості, формуванні правової культури [54, с.11-12].

1. Основними завданнями превентивного виховання є:

2. Попередження девіантної поведінки. Сюди входить робота з виявлення та усунення причин, що спричиняють девіантну поведінку.

Також формування у дітей навичок саморегуляції та конструктивного вирішення конфліктів.

3. Розвиток соціальних навичок. Це завдання передбачає навчання ефективним комунікаційним стратегіям, навичкам співпраці та емпатії, підтримку розвитку емоційного інтелекту та соціальної компетентності.

4. Психологічна підтримка. Це надання допомоги дітям у подоланні психологічних труднощів та стресових ситуацій. Організація роботи з психологами та соціальними педагогами для підтримки психічного здоров'я учнів.

5. Профілактика булінгу. Робота з формування у дітей толерантності та взаємодопомоги.

6. Формування морально-етичних цінностей передбачає заохочення дітей до участі в благодійних акціях та волонтерських проєктах. Це проведення виховних заходів на розвиток моральних якостей, таких як чесність, відповідальність, справедливість.

7. Формування здорового способу життя. Проведення освітніх програм про шкідливий вплив алкоголю, наркотиків та інших психоактивних речовин. Пропаганда здорового харчування, фізичної активності та відмови від шкідливих звичок.

8. Робота з сім'єю та громадою. У це завдання входить залучення батьків до процесу виховання, проведення консультацій та тренінгів. Взаємодія з громадськими організаціями та соціальними службами для створення безпечного та сприятливого середовища для дітей.

Превентивна виховна діяльність у дитячому середовищі має спрямовуватись на розвиток дитини як суб'єкта власного життя й успіху, оволодіння нею життєвою компетентністю. Ці завдання можна позитивно розв'язати, створивши в умовах превентивного виховного середовища превентивний виховний простір у межах загальноосвітнього навчального закладу, в якому чітко простежується вплив факторів (предметного, екологічного, інформаційного, соціально-культурного, захисного), спрямованих на процес становлення і розвитку особистості [54, с.13].

Зміст превентивного виховання є багатограним і динамічним, враховує вікові особливості дітей та підлітків, а також соціальні умови та виклики сучасного суспільства. Основні компоненти змісту превентивного виховання включають: 1. Освітні програми та тренінги. 2. Профілактика негативних явищ. 3. Моральне та етичне виховання. 4. Соціальне виховання. 5. Психологічна підтримка. 6. Співпраця з батьками та громадою. 7. Інноваційні методи виховання. Превентивне виховання передбачає реалізацію освітніх програм і тренінгів, спрямованих на популяризацію здорового способу життя, психологічну грамотність та правову обізнаність. Учні отримують знання про важливість здорового харчування, регулярної фізичної активності та особистої гігієни, а також про шкідливість куріння, вживання алкоголю і наркотиків. Програми з психологічної грамотності включають навчання основам

емоційного інтелекту, стрес-менеджменту та саморегуляції. Правова обізнаність охоплює інформування про права та обов'язки учнів, основи правової культури та способи захисту своїх прав. Одним із ключових аспектів превентивного виховання є профілактика девіантної поведінки та пропаганда безпеки. Заняття з профілактики девіантної поведінки спрямовані на попередження асоціальної поведінки, правопорушень, насильства та булінгу. Програми з пропаганди безпеки включають навчання безпечної поведінки в різних ситуаціях, включаючи інтернет-безпеку та особисту безпеку. Превентивне виховання включає формування в дітей моральних цінностей, таких як чесність, справедливість, відповідальність, співчуття та взаємодопомога. Ці цінності формуються через обговорення моральних дилем, участь у волонтерських програмах та благодійних акціях. Організуються етичні дискусії та проекти, які сприяють усвідомленню важливості моральних принципів у повсякденному житті. Соціальне виховання спрямоване на розвиток комунікативних навичок, ефективного спілкування, вирішення конфліктів та роботи в команді. Учні залучаються до соціальної активності через участь у громадських заходах, спортивних змаганнях, творчих конкурсах та інших соціально значущих подіях. Це допомагає дітям розвивати соціальні навички та відчувати себе частиною спільноти. Важливою складовою превентивного виховання є психологічна підтримка. Вона включає індивідуальну роботу з психологом, проведення консультацій та психотерапевтичних сеансів для дітей, які мають психологічні проблеми та потребують додаткової підтримки. Групові тренінги спрямовані на розвиток емоційного інтелекту, стресостійкості та навичок саморегуляції. Співпраця з батьками та громадою є невід'ємною частиною превентивного виховання. Проведення тренінгів та семінарів для батьків допомагає підвищити їхню обізнаність щодо виховання дітей та попередження негативних явищ. Партнерство з громадськими організаціями, місцевими громадами та соціальними службами сприяє створенню сприятливого середовища для розвитку дітей. Зміст превентивного виховання передбачає використання інноваційних методів. Це інтеграція сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в процес виховання, що підвищує ефективність навчання та залучення дітей. Застосування арт-терапії, музичної терапії, театральних постановок та інших креативних підходів сприяє розвитку особистості дитини. Головним осередком превентивної виховної діяльності є загальноосвітній навчальний заклад. Це простір для спілкування педагогів, школярів та батьків, в основі якого є утвердження самоцінності дитини, максимального забезпечення її інтересів, ставлення до школярів як стратегічних партнерів.

Всі превентивні заходи можна розділити на три типи: первинна, вторинна і третинна превенція (запобігання).

Первинна або переважна соціальна превенція спрямована на збереження і розвиток умов, що сприяють здоров'ю, збереженню життя молоді і на попередження несприятливого впливу на нього факторів соціального і природного середовища. Вона є масовою і найбільш ефективною. Первинна превенція має базуватися на комплексному системному вивченні впливу умов і факторів соціального і природного середовища на здоров'я і розвиток дитини. До заходів первинної превенції можуть належати: - заходи педагогічного захисту (забезпечують фізичну, психологічну і морально психологічну безпеку кожного окремого вихованця, відстоюють його інтереси і права; створюють умови для вільного розвитку його духовних і фізичних сил); - фізіологічно-педагогічного захисту (забезпечують фізичне здоров'я, безпеку життя і розвиток організму вихованця); - психолого-педагогічного захисту (спрямовані на надання допомоги в психологічній стабілізації особистості, на розвиток психологічної стійкості, творчої активності дитини, її здатності розуміти і розкрити себе); - соціально-педагогічного захисту (допомагають подолати міжособистісні конфлікти і розвивають здатність до позитивних, правомірних контактних стосунків з суспільством, державою, людьми; сприяють розвитку здібностей та інтересів людини, захисту її прав і розвивають ті якості, які необхідні для повноцінної життєтворчості особистості; запобігають можливим порушенням соціальним механізмів моральної та правової регуляції). Основним завданням вторинної (ранньої) превенції є якомога раніше виявлення негативних змін у поведінці дитини з метою попередження їх подальшого розвитку. Її підґрунтя є результати різнопланової масової діагностики всіх аспектів життєдіяльності учнів, глибоких чинників, причин і обставин, що зумовлюють їх асоціальної поведінці. Рання превенція повинна бути індивідуальною в плані корекції систем життєдіяльності та життєзабезпечення організму дитини і починати її доцільно з дитинства. Важливим показником ранньої превенції є характер поведінки дитини: грубість, агресивність, брехливість, лінощі, інші негативні якості особистості, які свідчать про спотворення ціннісних орієнтацій і недоліки внутрішніх регуляторів її поведінки.

Третинна або цілеспрямована превенція включає сукупність заходів, спрямованих на попередження переходу відхилень поведінки у більш важку стадію. Вона теж повинна бути індивідуальною і містити заходи щодо виявлення і усунення конкретних недоліків родинного і суспільного виховання, а також цілеспрямовану роботу з тими підлітками, які мають відхилення в поведінці від соціальних норм, як моральних, так і правових з окремими групами, колективами по уникненню несприятливих наслідків їх поведінки [43 с. 6-7].

З погляду Ю.Д.Беха, в дітей молодшого шкільного віку проявляється нестійкість моральної структури (моральних переживань і ставлень). Тому найважливішим у даному періоді є спілкування дитини з дорослим, який є для неї особливо важливим. Коли батьки та вчителі схвалюють вчинки вихованця, це веде до її емоційного благополуччя, відчуття захищеності та позитивних стосунків.

Отже дорослі мають завжди своєчасно реагувати на будь-які вчинки підростаючої особистості - схвалити, заохотити гарний вчинок чи дію, або висловити своє негативне ставлення до прояву асоціальної поведінки. Тільки такі систематичні, послідовні дії та пильна увага з боку дорослих зроблять неможливим закріплення у свідомості молодшого школяра досвіду поведінки, небезпечної для дитини та її оточення [3, с.98].

Як зазначає І. Бех, щоб забезпечити емоційно-усвідомлене ставлення молодшого школяра до певних загальнолюдських моральних норм і не спричинити порушення особистісних стосунків між учнем і дорослими, останнім слід дотримуватися певних виховних правил: 1. Відокремте почуття від дій. Дитина мусить розуміти, що її люблять, але дії її є такими, що не сприймаються і мають бути поліпшені. 2. Уважно вивчіть дитину. Дії дитини у стані нервового розладу педагог має розглядати як симптом більш глибоких емоційних ускладнень. Карати в такій ситуації дитину не можна. 3. Відповідайте на почуття дитини. Треба створити умови, в яких школяр може дати вихід своїм емоціям. 4. Якщо необхідне покарання, нехай дитина сама його вибере. Як свідчить практика, діти, обираючи покарання, не вважають його жорстоким і несправедливим. 5. Переконайтеся, що дитина розуміє свою провину і звинувачує себе, а не тих, хто карає. Дитина має усвідомити, що правила групової поведінки слід виконувати так само, як правила спортивної гри. 6. Зробіть так, щоб проблеми моральної поведінки були спільними з дітьми. Разом з вихованцями досліджуйте проблему, працюйте над її розв'язанням. 7. Обмежте небезпечні і руйнівні дії. Допоможіть молодшому школяреві спрямувати свої дії у дозволене русло [3, с. 92]. Отже, ключовим аспектом превентивного виховання, можна вважати спільну діяльність вчителя, дитини та сім'ї, спрямовану на формування особистості, її моральних цінностей, ідеалів, почуттів.

1.3 Соціальний педагог як організатор превентивного виховання.

В умовах сучасного світу, де соціальні виклики стають все більш різноманітними, роль соціального педагога, в школі набуває все

більшого значення і потребує належної уваги та підтримки.

Соціальний педагог - це спеціаліст, котрий здійснює соціально-педагогічну діяльність, об'єктом якої є діти, молодь. Основною функцією соціальних педагогів залишається створення найважливіших умов для всебічного розвитку дитини та захисту її прав, а також налагодження взаємовідносин між сім'єю, навчальним закладом/простором та соціумом. Професійна діяльність соціального педагога має ряд особливостей. Суть її полягає в тому, що на відміну від учителя чи соціального працівника, соціальний педагог має справу у своїй професійній діяльності з дитиною та підлітком у процесі їхнього розвитку, соціального становлення. Слід зазначити, що робота соціального педагога за будь-яким напрямком стає більш ефективною завдяки співпраці з психологом, педагогічним колективом, батьками, адміністрацією та спеціалістами з різних соціальних служб. Така взаємодія дає змогу здійснювати інтегрований підхід щодо соціально-педагогічного супроводу учнівської молоді в сучасних умовах.

Соціальний педагог покликаний попередити проблему своєчасно виявити та усунути причини, які сприяють її виникненню, забезпечити превентивну профілактику різноманітних негативних явищ (морального, фізичного, соціального характеру), відхилень у поведінці підлітків, їх спілкуванні і, таким чином, оздоровити оточуюче їх мікросередовище.

Важливою особливістю соціально-педагогічної роботи в загальноосвітній школі є її посередницький характер. Можна виділити декілька напрямів його здійснення:

- між учнем і різноманітними структурами й установами;
- між учнем та вчителями і вихователями;
- між дитиною та батьками;
- між учнем та іншими спеціалістами, які залучаються до вирішення виховних та навчальних проблем учня (тренери, керівники гуртків тощо);
- між учнем та різними групами ровесників, молодіжними групами тощо [39, с.166]

Соціальний педагог, надаючи соціально-педагогічну допомогу дітям, підліткам, дорослому населенню, реалізує низку функцій: діагностичну, прогностичну, консультативну, захисну, профілактичну, соціально-перетворювальну, організаційну.

- Діагностична - вивчення та оцінювання за допомогою методик, анкетувань, опитувальників, тестів особливостей діяльності особистості, мікроколективу (класу чи референтної групи), шкільного колективу в цілому; спрямованості впливу мікросередовища, особливостей сім'ї та сімейного виховання, джерел негативного впливу на дітей;
- Прогностична - прогнозування на основі спостережень та досліджень динаміки розвитку негативних чи позитивних сторін соціальної ситуації, що впливає на особистість чи клас.

- Консультативна - надання порад, рекомендацій учням, батькам, учителям та іншим особам, які звертаються до соціального педагога.

- Правозахисна - забезпечення дотримання норм охорони та захисту прав дітей, представлення їхніх інтересів у різноманітних інстанціях (службі у справах дітей).

- Профілактична - переконання учнів у доцільності дотримання певних норм та правил поведінки стосовно суспільних норм, здоров'я, способу життя.

- Соціально-перетворювальна - перетворення негативних соціальних впливів на позитивні за допомогою тренінгових занять, брей-рингів, семінарів, бесід.

- Організаційна - ведення документації (журналу щоденного обліку роботи соціального педагога, протоколів звернень учнів, батьків, вчителів тощо), написання планів робіт на рік, на місяць, формування банку даних на дітей соціально-незахищених категорій тощо [39, с. 167].

Специфіка функцій соціального педагога потребує безперервного самовдосконалення, широкої поінформованості, обізнаності, ерудиції, глибоких спеціальних знань, має бути цікавим для оточення.

Високий професіоналізм у соціальній педагогіці винятково важливий, тому що ця діяльність належить до типу професій «людина - людина». Від рішень фахівців часто залежать долі клієнтів і їхніх родин, їхня діяльність частково побудована на судженнях оточуючих, а характер роботи такий, що її результати не можуть бути прогнозовані з повною точністю [46, с. 10].

Особливості діяльності соціального педагога потребують формулювання інтегральних особистісних проявів. До них можна віднести:

- гуманістичні якості (доброта, альтруїзм, почуття власної гідності тощо);
- психологічні характеристики (високий рівень емоційної стабільності, вольові якості тощо);
- психоаналітичні якості (самоконтроль, самооцінка);
- психолого-педагогічні якості (комунікабельність, красномовство, візуальність (зовнішня привабливість), почуття власної гідності (почуття безпечності, як прийняття відповідальності за власне життя, почуття незалежності - закріплення власної позиції в певній групі, почуття мети - визначення смислу життя; почуття компетентності - впевненість у власному професіоналізмі) [44, с. 8].

Система цінностей, притаманних професії соціального педагога, може бути представлена у вигляді такого комплексу:

1. Повага до основних прав людини. В основі цієї цінності лежить віра в те, що всі люди повинні мати рівнозначний доступ до соціальних послуг та благ.
2. Почуття соціальної відповідальності. Йдеться про те, щоб різні соціальні інститути (сім'я, освітні заклади, державні інституції) повною мірою виконували свої соціальні функції щодо соціального виховання.
3. Повага до свободи особистості. Соціально-педагогічна діяльність покладається на визнання цінності розмаїття світу людини і поваги до прав особистості на вибір власного життєвого шляху.
4. Підтримка прагнення людини до самовизначення. Грунтується на необхідності підтримувати прагнення людини до самостійного вирішення проблем свого життя [41, с. 79].

Соціально-педагогічна діяльність багатогранна і відповідальна. Тому професійна підготовка соціального педагога має базуватися на досить широких науково обґрунтованих знаннях, які охоплюють:

- особистість дитини (молодої людини), її фізичний, духовний і соціальний розвиток, адекватну поведінку й відхилення від неї;
- об'єднання й групи людей (сім'я, мала група, шкільний колектив, колектив однолітків тощо);
- систему установ, які подають допомогу дитині, молоді;
- основні теорії, методики та окремі технології роботи з усіма категоріями клієнтів за різних обставин;
- соціально-правові й соціально-економічні засади діяльності соціального педагога;
- методи управління і планування професійної та науково-дослідної діяльності в соціально-педагогічній сфері [36, с. 87]

Важливу роль в освітньому процесі відіграє вміння **соціального педагога орієнтуватися у складностях** та особливостях впливу на дітей у сучасний період. **Основними причинами деструктивної поведінки дітей є психологічний дискомфорт, негативні переживання, загальна втрата духовних орієнтирів, девальвація загальнолюдських цінностей, несформованість почуттів терпимості, толерантності, милосердя, честі, совісті, доброти, що викликає в них апатію, байдужість, зневіру, відчуття своєї непотрібності, нерозуміння сенсу життя** [32, с. 1]

Специфіка його роботи полягає, в першу чергу, в педагогічній профілактиці правопорушень. Він має змогу популяризувати в учнівському середовищі знання про негативний вплив на здоров'я людини **алкоголізму, наркотиків, куріння, формувати в учнів потреби у здоровому способі життя;** здійснювати просвітницьку роботу щодо запобігання правопорушень, проводити індивідуальні роботи з дітьми, схильними до девіантної поведінки; співпрацювати з соціальними партнерами, **причетними до виховання підлітків з девіантною поведінкою.**

Важливим напрямом роботи соціального педагога у психологічній службі загальноосвітньої школи є соціально-профілактична (превентивна) діяльність. **Превентивну роботу слід будувати на базі визначення причин відхилень у поведінці засобами педагогічної діагностики та прогнозування; залучення важковиховуваних учнів до практично-предметної та особистісно-рольової діяльності, а також суспільно корисної продуктивної праці.** [43, с. 7]

Робота у системі превентивного виховання здійснюється на постійній основі, тобто протягом усього навчального року. Вона включає кілька ключових етапів, які можуть варіюватися залежно від потреб конкретного навчального закладу та учнів. Основними завданнями соціального педагога в превентивному вихованні є:

1. Діагностика та моніторинг. 2. Розробка і реалізація превентивних програм. 3. Консультування та підтримка. 4. Організація групової роботи. 5. Співпраця з вчителями та адміністрацією. 6. Взаємодія з соціальними службами та громадськими організаціями.

Соціальний педагог проводить постійний моніторинг соціально-психологічного стану учнів, аналізує рівень їхньої соціальної адаптації та визначає групи ризику. Це включає вивчення сімейних умов, особистісних проблем і соціальних взаємодій дитини.

Загальне ознайомлення з умовами життя учня вдома можна проводити за такою схемою:

- Прізвище, ім'я учня, клас.

1. Склад сім'ї.

2. Де і на якій посаді працюють батьки та інші члени сім'ї (якщо вчатьс'я - де саме).

3. Матеріальне забезпечення сім'ї.

4. Квартирні умови.

5. Культурний рівень сім'ї (освіта, які читають газети, журнали, наявність телевізора, радіо, бібліотеки та ін.).

6. Режим дня школяра.

7. Чи облаштовано робоче місце учня?

8. Хто і як здійснює контроль за виконанням режиму?

9. Трудове виховання в сім'ї.

10. Хто з членів сім'ї допомагає учневі?

11. Які заходи заохочення й покарання вживають до дитини.

Соціальний педагог розробляє та впроваджує програми, спрямовані на профілактику негативних явищ, таких як шкідливі звички, булінг, насильство. Ці програми можуть включати тренінги, семінари, інтерактивні заняття та інші форми роботи, що сприяють формуванню у дітей позитивних соціальних навичок та цінностей. Соціальний педагог надає індивідуальні консультації учням та їхнім батькам з питань виховання, особистісного розвитку, вирішення конфліктів та інших проблем. Він також підтримує учнів, які опинилися в складних життєвих ситуаціях, надаючи їм необхідну соціально-педагогічну допомогу. Формуванню у дітей позитивних соціальних моделей поведінки сприяє організація групових занять та дискусійних клубів для учнів, де вони можуть обговорювати важливі соціальні теми, вчитися співпраці, розвивати емоційний інтелект та вирішувати конфліктні ситуації. Зокрема профілактика відхилень у поведінці молодшого школяра як суб'єкта спілкування, ефективна у груповій роботі з дітьми, яка здійснюється в 3 етапи:

1. орієнтувальний (дає можливість згуртувати групу, створити почуття безпеки та захищеності);

2. реконструктивний (створення нових форм поведінки і накопичення нового досвіду спілкування);

3. закріплюючий (сприяння розвитку навичок довільного управління діяльністю і поведінкою, а також - закріпленню набутих конструктивних навичок взаємодії з іншими) [55, с. 127].

Соціальний педагог тісно співпрацює з вчителями та адміністрацією школи, надаючи їм рекомендації щодо роботи з учнями, які потребують **особливої уваги.** Він також організовує навчальні семінари та тренінги для педагогічного колективу, спрямовані на підвищення рівня професійної компетентності в сфері превентивного виховання. Для забезпечення комплексної допомоги учня соціальний педагог налагоджує співпрацю з соціальними службами, психологами, медичними установами та громадськими організаціями. Це дозволяє залучати додаткові ресурси для вирішення проблем дітей та їх сімей. Соціальний педагог як організатор превентивного виховання забезпечує комплексний підхід до профілактики негативних явищ серед учнів. Його діяльність спрямована на попередження девіантної поведінки, агресії, залежності та інших соціально небажаних форм поведінки; створення сприятливого соціального середовища в школі, формування у дітей позитивних життєвих орієнтирів та навичок, а також підтримку дітей у складних життєвих обставинах. Соціальний педагог виконує функцію координатора між усіма учасниками освітнього процесу: учнями, вчителями, батьками, адміністрацією школи та зовнішніми соціальними службами. Поширення та впровадження превентивної освіти в навчальних закладах **дає можливість зробити висновки щодо підвищення рівня знань та навичок здорового способу життя, спроможності до адаптивної та позитивної поведінки учасників навчально-виховного процесу.** Форми і методи просвітницької та профілактичної роботи починаються від найпростіших (бесіда, гра, екскурсія у молодших класах) та ускладнюються з урахуванням знань і вікових особливостей. Основною формою профілактики правопорушень і оволодіння певними знаннями є година спілкування.

Робота з превентивного виховання ведеться індивідуальна, групова і масова. Це і зустрічі з працівниками правоохоронних органів, і вивчення законодавства України. Найцікавішими є інтерактивні форми роботи, рольові ігри, конференції, круглі столи, диспути.

Якщо **корекційно-реабілітаційна функція ставить за мету узгодження виховного процесу з реальними умовами життя дитини і пов'язана з втручанням у негативну ситуацію** (рівень знань, емоції, поведінка тощо), то спостерігається позитивність превентивної роботи. І тому завдання соціального педагога якнайкраще створити **сприятливі умови для формування позитивних якостей особистості в процесі різноманітних видів трудової, навчальної, позашкільної та іншої діяльності, що сприяють інтелектуальному, морально-**

етичному, естетичному розвитку, вихованню стійкості до негативних впливів.

Висновок до I розділу

Аналіз причин важковиховуваності сучасних дітей, проведений у першому розділі дослідження, засвідчив складність та багатогранність цього явища. Складна соціально-економічна ситуація в суспільстві, зміни сімейних цінностей, інформаційне перенасичення, а також індивідуальні особливості дитини - все це впливає на формування її поведінки. За таких умов, превентивне виховання постає як необхідний засіб попередження відхилень у поведінці молодших школярів.

Мета превентивного виховання полягає у створенні сприятливих умов для всебічного розвитку дитини, формуванні в неї позитивних цінностей, навичок соціальної адаптації та саморегуляції. Зміст превентивного виховання охоплює широкий спектр заходів, спрямованих на розвиток пізнавальних, емоційних та соціальних сфер дитини.

Ключову роль в організації превентивного виховання відіграє соціальний педагог. Саме він є тим фахівцем, який володіє необхідними знаннями та вміннями для проведення профілактичної роботи з дітьми та їхніми батьками. Соціальний педагог виступає як організатор, консультант, посередник між сім'єю, школою та іншими соціальними інститутами.

Загалом, перший розділ дослідження дозволив зробити такі висновки:

1. Причини важковиховуваності сучасних дітей є багатфакторними і потребують комплексного аналізу.
2. Превентивне виховання є ефективним інструментом для запобігання проблем у поведінці дітей.
3. Соціальний педагог відіграє важливу роль в організації превентивного виховання.

РОЗДІЛ 2. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ВІДХИЛЕНЬ У ПОВЕДІНЦІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

2.1. Характеристика відхилень у поведінці молодших школярів

Система вчинків або окремі вчинки, що суперечать прийнятим у суспільстві правовим та моральним нормам, визначається як «поведінка, що відхиляється». У довідковій літературі термін «поведінка, що відхиляється» ідентифікується з поняттям «девіантна поведінка». Зокрема, дефініція « поведінка, що відхиляється» («девіантна поведінка») у сучасному тлумачному словнику визначається як система вчинків або окремі вчинки, що суперечать прийнятим у суспільстві правовим або моральним нормам [57, с.344]. У психолого-педагогічному словнику - дії, що не відповідають офіційно встановленим або фактично сформованим у даному суспільстві (соціальній групі) нормам і очікуванням та призводять порушника до ізоляції, лікування, виправлення або покарання.

Аналіз причин у відхиленнях в поведінці особистості, а також розладів поведінки впродовж багатьох десятиліть залишаються актуальними для вітчизняних та зарубіжних дослідників у різних сферах наукового знання: загальній, соціальній та віковій психології, психіатрії, педагогіці, соціології, юриспруденції.

Визначення девіантної поведінки базується на розумінні її соціальних та медичних аспектів. За О. В. Змановською, девіантна поведінка - це стійка поведінка особистості, що відхиляється від найважливіших соціальних норм і наносить збитки суспільству чи самій особистості, а також супроводжується її соціальною дезадаптацією [23, с. 8].

О. Товканець визначає поняття «девіантна поведінка» як відхилення від прийнятих у даному суспільстві, соціальному середовищі, найближчому оточенні соціально-моральних цінностей, порушення процесу засвоєння та відтворення цих норм і цінностей, а також саморозвитку і самореалізації людини у тому суспільстві, до якого вона належить [50, с.6].

Початок навчання в школі є одним із найскладніших та найвідповідальніших періодів у житті дитини. Докорінно змінюється режим, умови її життєактивності, з'являються нові обов'язки, пов'язані з навчальною діяльністю, істотно збільшуються розумові, емоційні та фізичні навантаження. Молодший школяр долучається до оновленої соціальної групи однолітків, у його життя входить нова значуща особистість - учитель. Усе це часто викликає появу цілої низки негативних психічних станів.

Дошкільний і молодший шкільний вік розділяє симптом утрати безпосередності, який свідчить, що між бажанням щось зробити і самою діяльністю виникає новий момент з'ясування, що дасть дитині конкретна діяльність. Цей симптом виявляється як внутрішня орієнтація, а тому, який сенс може мати для малюка здійснення діяльності: задоволення чи незадоволення своїм місцем у стосунках із дорослим, іншими дітьми. Так уперше виникає емоційно-сміслова орієнтувальна основа вчинку [40, с.165-166].

Щороку збільшується кількість дітей, поведінка яких суперечить соціальним, моральним і правовим нормам у суспільстві. Учені звертають особливу увагу на проблему прояву негативної поведінки серед молодших школярів, оскільки основні стереотипи поведінки закладені саме в цьому віці.

Відхилення в поведінці молодших школярів можуть проявлятися в різних формах і мати різні причини, що пов'язані з психофізіологічними особливостями розвитку, соціальними факторами або сімейним оточенням.

Узагальнюючі класифікації негативних проявів у поведінці дітей, запропоновані багатьма дослідниками, їх об'єднують у чотири групи на основі критерію домінуючих чинників.

I група. Негативні прояви поведінки, зумовлені дефіцитом уваги (істерики, агресивність, крадіжки, гіперактивність). Відсутність підтримки, уваги або надмірний контроль з боку батьків можуть викликати агресію, тривожність або інші негативні прояви.

II група. Негативні прояви поведінки, зумовлені кризами психічного розвитку (істерики, неслухняність, гіперактивність). Деякі діти можуть мати проблеми з емоційною регуляцією, низькою самооцінкою або труднощі в соціалізації. Дошкільний вік - це етап психічного розвитку дітей і характеризується тим, що провідною діяльністю є гра. Це є дуже важливим для формування особистості дитини.

III група. Негативні прояви поведінки, зумовлені неправильним вихованням (сором'язливість, замкнутість, страхи, агресивність, крадіжки, нечесність, гіперактивність). Вплив однолітків, невміння спілкуватися, конфлікти з іншими дітьми можуть призводити до проблемної поведінки.

IV група. Негативні прояви поведінки, зумовлені несприятливою адаптацією дитини до ДНЗ (істерики, сором'язливість, замкнутість, агресивність).

Вступаючи до дитячого садка, дитина одночасно змінює місце свого перебування, соціальне оточення, умови розвитку, види діяльності. Якщо свідомість і поведінка дошкільника не підготовлені належним чином до цієї події, не виключена можливість виникнення в нього різноманітних порушень і відхилень [37, с.17].

Дітям із негативною поведінкою властиві неадекватна самооцінка, агресивність і тривожність. Агресивність може бути як фізична (удари, штовхання), так і вербальна (образи, погрози). Також агресія може бути спрямована на себе (самоушкодження). Причиною агресії виступають внутрішні конфлікти, відсутність належних соціальних навичок, негативні зразки поведінки в сім'ї або серед однолітків. Надмірна збудливість, страхи, уникання соціальних ситуацій, соматичні скарги без медичних підстав (головні болі, біль у

животі тощо) говорять про тривожність дитини. Причинами цьому є невпевненість у собі, висока чутливість до стресів, проблеми в сім'ї, низька самооцінка.

До негативних поведінкових проявів **у дітей молодшого шкільного віку** можемо віднести непослух, негативність, **упертість, сором'язливість, нечесність, хитрощі, схильність до обману, замкнутість, гіперактивність тощо.**

Загалом виникнення девіацій у неповнолітніх зумовлено низкою факторів серед яких: соціально-економічні (низький життєвий рівень значної частини населення, безробіття, соціальне розшарування суспільства, криза сім'ї); психолого-педагогічні (труднощі підліткового віку, дезадаптація, недоліки виховної роботи школи, родини та інших соціальних інститутів); медико-біологічні (вади спадковості, підвищена збудливість, емоційна нестабільність, психічні розлади) [22, с.100].

Основними чинниками **та умовами, що** спричинюють формування і закріплення психологічних станів у дітей молодшого шкільного віку є:

а) зростання зайнятості батьків; б) зростання кількості розлучень та сімейних конфліктів; в) психологічні проблеми, що пов'язані з адаптацією першокласника до умов шкільного навчання.

Важливими для розуміння особливостей виникнення поведінкових відхилень у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку є дослідницькі висновки, зроблені Н. Пихтіною, **яка виділила етапи** формування девіантної поведінки, **а саме:**

1) **негативізми та негативні прояви поведінки дітей (дитяча неслухняність, дитячі істерики, афективність, нечесність, дитяча жадібність, сором'язливість та замкнутість);**

2) **педагогічна занедбаність (легкий, середній та важкий ступені);**

3) **важковихованість (конфліктно-ситуаційний, нерівноважено-ситуаційний, нестійкий із негативною спрямованістю, стійкий із негативною спрямованістю);**

4) **різноманітні** стійкі форми девіантної поведінки (адиктивна, злочинна, вандалізм, булінг, мобінг, проституція, делінквентна, агресивна, аутоагресивна, суїцидальна) [37, с.9-29].

Кордони поведінки з відхиленнями часто досить важко визначити. Зміни в суспільстві призводять до зміни норм, а отже, і видів поведінкових девіацій. Тому на соціальному рівні поведінка з відхиленнями - це одна з можливих форм взаємостосунків між суспільством і особою; це стійка поведінка особи, що відхиляється від найважливіших соціальних норм, заподіюючи реальну шкоду суспільству або самій особі, а також супроводжується її соціальною дезадаптацією. На особистісному рівні поведінка з відхиленнями проявляє себе як соціальна позиція особи, що виступає у формі девіантного стилю і способу життя. Вона призводить до **реальної шкоди для** самої особи або оточуючих людей, до конфлікту девіантної особи із соціальним оточенням та її соціальної дезадаптації.

Психологічна класифікації поведінкових відхилень, як правило, будується на основі таких критеріїв:

- вид порушеної норми;
- результати поведінки і шкода, заподіювана нею;
- індивідуально-стильові характеристики поведінки;
- психологічна мета поведінки та її мотивація.

Аналіз наукових напрацювань, практики суспільного життя **дозволяє здійснити** поділ видів девіантної поведінки дітей таким чином:

- асоціальна (аморальна) - **неотримання соціальних норм співжиття (лихослів'я, агресивна поведінка, бродяжництво, пропуски навчальних занять без поважних причин).**

- делінквентна як вчинення правопорушень (антисоціальна, зміщено-деструктивна, протиправна);

- адиктивна (**саморуїнівна**) - дії індивіда, спрямовані на саморуїнацію (тютюнопаління, алкоголізм, наркоманія, токсикоманія, інформаційна залежність, дисморфоманія, **анорексія;**

- **суїцидальна** як різновид аутоагресивної поведінки (суїцид, парасуїцид) [48, с.12-13].

Загалом, відповідно до цих підходів, можна виокремити такі групи, що детермінують девіантну поведінку особистості: - соціальні - визначаються несприятливими соціальними, економічними, політичними **й т.д. умовами** існування суспільства; - соціально-психологічні - пов'язані з несприятливими особливостями взаємодії особистості зі своїм найближчим оточенням, з негативним впливом останнього на розвиток особистості; - педагогічні - виявляються в недоліках сімейного та шкільного виховання; - індивідуально-психологічні - пов'язані з наявністю певних характеристик індивіда, що ускладнюють процес його соціалізації [55, с.30-31].

Під соціальними факторами суспільного середовища слід розуміти особливості сім'ї, освіти, релігійності, майновий та фінансовий стан, місце проживання, житлові умови, громадську думку, суспільні інститути, організацію праці, форму держави, зокрема такий її елемент як політичний режим. Найбільш негативний вплив на правову поведінку справляють злидні, що породжує «соціальне дно» і є джерелом дегуманізації суспільства [49, с.75].

До соціальних детермінант девіацій у поведінці особистості належать культ насильства. Тут **особливу роль відіграють засоби масової комунікації**, які демонструють багато фільмів, пісень тощо **зі сценами насильства та аморальної поведінки, негативно впливаючи на духовний світ особистості.**

Необхідно також зважити на несприятливу екологічну ситуацію. Адже, як показують результати досліджень, екологічні чинники здатні проковувати агресивну поведінку, вони позначаються на генетичному коді, спричинюючи, зокрема, спадкову (генетичну обтяженість) **щодо адитивної поведінки**, погіршення стану фізичного і психічного здоров'я, збільшення кількості осіб, схильних до депресії, нав'язливих страхів тощо [4, с.20].

В дитячому віці (від 5 до 12 років) найбільш поширені такі форми, як насильство по відношенню до молодших дітей або однолітків, жорстоке поводження з тваринами, крадіжка, дрібне хуліганство, руйнування майна, підпали. Часто зустрічаються втечі з дому, бродяжництво, шкільні прогули, агресивна поведінка, лихослів'я, брехня, крадіжка, здирство (жебрацтво).

З-поміж соціально-психологічних детермінант девіантної поведінки особистості слід насамперед вказати **на особливості взаємодії такої особистості із сім'єю і, зокрема, на досвід спілкування з батьками в дитинстві.** Сім'я фактично є суспільством у мініатюрі, з якого **формується вся** соціальна взаємодія; **включеність дитини в сім'ю від дня її народження, формування саме в сім'ї перших уявлень про гарне і погане, про добро і зло, коли дитина є найсприйнятливошою до виховних впливів.** Коли у взаємостосунках батьків і дітей **виникають проблеми, то батьки, як правило, бачать їх причини в поведінці дитини. Батьківські спроби розв'язати ці проблеми направлені на те, щоб викликати зміни в поведінці дитини.** Якщо ж відносини з батьками починають сприйматися як проблема і самим підлітком, **то він бачить її причини з точністю до навпаки: це все від того, що** « предки заїли», встановлюють заборони і чекає, що це батьки змінять свою поведінку.

Фактично сім'я є першою сполучною ланкою між людиною і суспільством, що здійснює передачу від покоління до покоління генетичного коду, певних соціальних цінностей, що на суб'єктивному рівні є ціннісними орієнтаціями членів сім'ї; безперервність і тривалість, постійний контакт людей різної статі, віку, життєвого досвіду призводять до інтеріоризації дитини норм і зразків поведінки, насамперед - батьків, і тільки потім інших людей поза сім'єю.

Педагогічні детермінанти девіантної поведінки включають такі фактори:

- характер виховання (орієнтоване на дитину, стабільне, таке, що позитивно впливає; нестійке, нестабільне, суперечливе; байдуже до дитини, нестабільне, таке, що дезорганізує; вороже, таке, що негативно впливає на дитину тощо);
- характер освітньої роботи з дітьми (особистісно орієнтована, розвивальна; репродуктивно-адаптивна, малоефективна; інформаційно-репродуктивна, неефективна тощо) [55, с.30-31].

Якщо навчальний процес не відповідає потребам і можливостям учнів, це може призвести до відчуження, зниження мотивації до навчання, а згодом і до девіантної поведінки. Авторитарний стиль викладання, зневажливе ставлення до учнів, публічне приниження можуть спричинити протидію та правопорушення. Великої шкоди може завдати і пасивне ставлення до дитини, ігнорування її позитивних якостей, інтересів, потреб.

Отже, особливо несприятливим для розвитку особистості є поєднання ворожого ставлення вихователів до дитини, авторитарного характеру навчання і виховання, а також пасивної або такої, що протидіє, позиції дитини.

Негативне ставлення до вчителя іноді може виникнути ще до школи під впливом інших, наприклад, неспроможних у виховному контексті батьків. Але частіше воно є наслідком негативного ставлення вчителя до учня. Саме ставлення вчителя до учня переважно зумовлює положення молодшого школяра в колективі, його статус у ньому і, отже, визначає самопочуття учня, його адаптацію або дезадаптацію у соціальному середовищі загалом.

Проблема, з якою стикаються вчителі початкової школи, - це формування в дітей певної поведінки для поліпшення успішності учнів, які відстають у навчанні. У зв'язку з цим першочергова мета початкової школи - запобігти відхиленням у поведінці дітей. Серед дітей треба проводити профілактичну роботу та здійснювати педагогічну корекцію в поведінці сформованої особистості.

2.2) Форми й засоби соціально-профілактичної роботи в школі

Термін «профілактика» набув популярності серед фахівців різних галузей, особливо в контексті запобігання негативним наслідкам. Соціальна профілактика - це фундаментальна категорія, на якій будується соціальна педагогіка та соціальна робота. За О.В. Безпалько соціальна профілактика - це напрям соціально педагогічної діяльності, що передбачає комплекс соціальних, економічних, політичних, правових, медичних, психолого-педагогічних заходів, спрямованих на попередження, обмеження, локалізацію негативних явищ у соціальному середовищі. Соціальна профілактика має комплексний характер, ґрунтується на своєчасному виявленні та виправленні негативних інформаційних, педагогічних, психологічних, організаційних факторів, що зумовлюють відхилення в психологічному та соціальному розвитку дітей, в їхній поведінці, стані здоров'я, а також в організації життєдіяльності та дозвілля [1, с. 35]. Метою виховної роботи з дітьми, схильними до девіантної поведінки, є створення умов для їх повноцінного фізичного і психічного розвитку, успішної соціалізації, подолання особистісних проблем й конфліктів із соціальним оточенням.

Соціально-профілактична робота в школі є багатогранною, її форми, методи та технології постійно оновлюються. Розвиток ідей інформаційного суспільства та відповідних інформаційних засобів також зумовив осучаснення практики соціальної роботи. Вони спрямовані на попередження негативних явищ серед учнів, підтримку їх здоров'я, розвитку та сприяння соціалізації [30, с.72].

3-поміж основних напрямів профілактичної роботи виділяють:

- правову освіту, розповсюдження інформації щодо правових можливостей подолання проблеми (лекції, кіно -, відео лекторії, освітні програми, матеріали в ЗМІ, «навчання на рівних», флайери, постери, буклети тощо);
- надання консультативної допомоги у вирішенні проблем (консультації юриста, психолога, лікаря, педагога, консультування в ЗМІ, телефонне консультування);
- надання кризової соціально-психологічної допомоги (кризові стаціонари, служби «Телефон Довіри» тощо);
- соціально-педагогічну допомогу сім'ям з обмеженнями педагогічними ресурсами, сім'ям з проблемними дітьми (сімейне консультування і психотерапія, соціальний захист і представництво інтересів сімей);
- соціальний захист і реабілітацію дітей з девіантних сімей (консультування, кризове втручання, позбавлення або обмеження батьківських прав, фостерінг);
- сприяння зайнятості населення, особливо - представників соціально вразливих груп та груп ризику (центри зайнятості і працевлаштування, громадські роботи);
- створення умов для змістовного проведення дозвілля (творчі гуртки та студії, спортивні секції, дозвільні заходи, конкурси, вуличні ігрові майданчики);
- соціально підтримку проявів позитивної соціальної активності (підтримка діяльності громадських організацій, груп соціальної дії, волонтерської роботи);
- профілактику наркоманії та алкоголізму [47, с.78-79].

Профілактична діяльність, яка здійснюється на рівні держави через систему заходів, спрямованих на підвищення якості життя, мінімізацію факторів соціального ризику, створення умов для реалізації принципу соціальної справедливості, називається соціальною профілактикою. Вона створює той необхідний фон, на якому більш успішно здійснюються всі інші види профілактики: психолого-педагогічна, медична і соціально- педагогічна.

Залежно від ступеня розвитку проблеми або соціального явища визначається вид соціальної профілактики: первинна, вторинна та третинна соціальна профілактика. Послугу первинної профілактики надають, доки проблема ще не розвинулася у споживачів. Вторинна профілактика застосовується, коли існує висока ймовірність виникнення проблеми. Третинна профілактика застосовується, коли проблема вже сформувалася і має негативні наслідки. [1, с. 35]

Загальна первинна профілактика соціально-прийнятних видів адиктивної поведінки може організовуватись у формі серії короткотермінових просвітницьких тренінгів (інтерактивних семінарів). Вона передбачає:

- надання інформації щодо сутності, ознак, проявів, чинників, закономірностей формування та наслідків соціально-прийнятної адиктивної поведінки;
- обговорення поширеності в середовищі учасників окремих видів соціально-прийнятної адиктивної поведінки, їх причин та впливу на життєдіяльність та розвиток людини;
- самооцінку учасниками власних ризиків формування адикцій в даний момент та в майбутньому та визначення шляхів їх мінімізації;
- обговорення технологій впливу, що використовують засобами інформації та рекламою для формування у споживачів психологічної залежності від певних товарів та інформаційних продуктів та формування критичного ставлення до таких впливів;
- визначення норм, яких варто дотримуватись, щоб не потрапити до залежності;

- надання інформації щодо можливостей отримання соціальної та психологічної допомоги в складних життєвих обставинах та при формування адиктивної поведінки [25, с.229].

Профілактична робота вторинної категорії проводиться у формі групової терапії або груп взаємодопомоги й індивідуальної корекційної роботи. Вона передбачає усвідомлення ризиків адиктивної поведінки та мотивації її контролю, формування навичок контролю адиктивних потягів, посилення альтернативних інтересів та цінностей, сприяння підтримці людиною позитивних соціальних зв'язків, формуванню навколо неї соціальної мережі спілкування і підтримки [25, 230]

Головним осередком превентивної виховної діяльності є загальноосвітній навчальний заклад як простір спільного буття педагогів, школярів і батьківської громади, в основі якого є утвердження самоцінності дитини, максимального забезпечення її інтересів, ставлення до школярів як стратегічних партнерів, де реалізуються перспективні технології соціального захисту, педагогічної підтримки, соціального, психологічного, медичного супроводу дітей з різними життєвими проблемами.

У числі провідних функцій процесу профілактики, слід відзначити:

- 1) діагностичну, яка сприяє виявленню причин і факторів відхилень у поведінці;
- 2) реабілітуючу або перевиховну, яка спрямовується на подолання негативних проявів у поведінці;
- 3) координуючу, яка забезпечує об'єднання і координацію зусиль усіх зацікавлених виховних інститутів щодо попередження і подолання асоціальної поведінки;
- 4) прогностичну, тобто передбачення можливих негативних явищ у поведінці людей, зокрема, підлітків;
- 5) консультативну - надання консультативної допомоги в роботі різних органів, організацій тощо під час підготовки заходів соціального і спеціально профілактичного типу;
- 6) спонукальну - зародження намірів, бажань у тих, для кого здійснюється профілактика, скористуватись допомогою, що надається, повірити в реальну можливість стати на шлях нормальної і правомірної поведінки;
- 7) методичну - детальне розроблення порядку застосування педагогічних методів, прийомів, засобів, форм, технологій, що забезпечують правильну реалізацію педагогічних намірів і можливостей;
- 8) експертну - оцінювання запланованих і застосованих правових, педагогічних і організаційних заходів загальної та індивідуальної профілактики з точки зору їх педагогічної ефективності [12, с.78-79].

Виховна робота з девіантними дітьми здійснюється за такими напрямками:

1. Профілактика девіантної поведінки неповнолітніх - це комплекс заходів, що спрямовані на попередження, подолання або нейтралізацію чинників, які спричиняють появу та розповсюдження різних форм девіантної поведінки дітей. До цих заходів можна віднести лекції, бесіди, виступи на батьківських зборах, педагогічних радах, що спрямовані на підвищення психолого-педагогічної культури батьків та вчителів.
2. Психолого-просвітницька робота, до складу якої входять факультативні курси психології і валеології у навчальних закладах, психологічні тренінги, розвиваючі ігри, правова освіта дітей та підлітків, спрямована на розвиток особистості дитини.
3. Надання психологічних консультацій дітям з девіантною поведінкою, їх батькам та вчителям.
4. Психологічна корекція та реабілітація, яка здійснюється у вигляді індивідуальної та групової психотерапії, створення навколо дитини позитивного педагогічного оточення, налагодження сприятливої атмосфери у сім'ї, колі друзів, знайомих [24, с.263].

На жаль, в країні спостерігається зростання бездоглядності, бродяжництва, наркоманії, злочинності і проституції серед неповнолітніх, збільшення числа дітей з девіантною поведінкою. На складність ситуації вказує також погіршення стану здоров'я сучасних дітей і молоді. Деструктивно впливає на життя дітей залежність від азартних ігор, комп'ютера та Інтернету.

Профілактика правопорушень передбачає організацію спільних координованих дій установ державного і місцевого управління, правоохоронних органів, установ соціального захисту, освіти, культури, громадських організацій.

У практиці соціально-педагогічної роботи спеціалісти використовують різноманітні форми, які класифікуються за кількістю учасників: індивідуальні (робота з конкретною дитиною), групові (робота з групою дітей, сім'єю), масові (залучена велика кількість людей - конкурси, фестивалі тощо), словесні (лекції, бесіди, диспути), практичні (аукціони, тренінги), наочні (плакати, буклети, відеоролики тощо), профілактичні (бесіди, лекції, зустрічі), корекційні [45, с. 319-320].

Профілактичні заходи для запобігання правопорушень серед дітей можуть проводитись як у рамках навчального процесу, так і в позашкільний час. Форми та методи роботи мають відповідати віку дітей, викликати в них зацікавлення та спонукати до роздумів. Основними формами індивідуальної роботи в практиці соціально-педагогічної роботи є: зустріч, інтерв'ювання, консультація, співбесіда, переадресація, доручення.

Та все ж кожна дитина, найперше, потребує спілкування з іншою людиною. Оскільки в сучасному нестабільному суспільстві вона часто відчуває недовіру, безсилля, небезпеку, групові форми роботи, в яких дитина набуває досвіду спілкування та взаємодії з іншими, сприяють вирішенню цих проблем. Групова форма роботи має кілька важливих переваг: - учасники групи мають змогу вчитися виражати свої думки, слухати інших, взаємодіяти; - тут створюється відчуття приналежності, підтримки, відповідальності перед іншими, що може підвищувати мотивацію до виконання завдань; - в обговореннях і дискусіях учасники стикаються з різними точками зору, що спонукає до аналізу інформації та формування власних висновків. Така робота вчить відповідальності не лише за власний внесок, але й за загальний результат групи; - формуються міцні соціальні зв'язки, що є важливим для роботи в команді у майбутньому. Ці переваги роблять групову форму роботи ефективним інструментом для розвитку різноманітних навичок та сприяють успішній співпраці в будь-якому середовищі. В практиці соціально-педагогічної роботи визначають наступні види груп: групи відновлення, освітні групи, групи самопомоги, терапевтичні групи тощо. Залежно від мети роботи групи змінюється позиція соціального педагога. Він може виконувати роль організатора, вихователя, координатора зовнішніх і внутрішніх зв'язків групи, посередника у міжгруповій взаємодії, інструктора, тренера тощо. До найбільш розповсюджених групових форм соціальної роботи є: бесіда, тренінг, дискусія, диспут, усний журнал, гурток, секція, вікторина, турнір [9, с.29].

Останнім часом значної популярності набули масові форми організації діяльності груп та колективів. Вони дозволяють учасникам відчувати радість від причетності до спільної, значущої справи. Більшість масових форм роботи мають комплексний характер, що дозволяє в межах однієї форми роботи використати переваги багатьох.

Найбільш поширеними масовими формами соціально-педагогічної роботи є тематичні свята. До таких заходів належать фестивалі, форуми, змагання, конкурси, ігри, концерти, вуличний пробіг, театр тощо.

Практики соціальної роботи виділяють кілька груп методів реалізації профілактичних програм у молодіжному середовищі.

Методи соціально-педагогічної діяльності можна розділити на: - педагогічні, які спрямовані на виховання, перевиховання, корекцію,

реабілітацію, навчання соціального досвіду;_

- соціологічні, які дозволяють зібрати необхідну інформацію: аналіз документів; спостереження, опитування, аналіз змісту газет, кінофільмів, публічних виступів;

- психологічні, які забезпечать зняття психологічного навантаження: тренінг; психотерапія: сугестивна, раціональна, аналітична і групова [39, с.16].

Вибір методів для соціально-педагогічної діяльності залежить від поставленої мети і завдань. Їх можна розділити на такі групи: 1. Методи дослідження. 2. Методи соціального виховання. 3. Методи соціально-психологічної допомоги.

Ні Рудкевич визначає й окрему групу методів - нетрадиційні методи. Вона групує їх саме так: 1. Методи лікувальної педагогіки. Дана група методів ґрунтується на правилах: не зашкодь здоров'ю клієнта, навчи піклуватися про своє здоров'я. Це метод переконань; допомога у формуванні навичок саморегуляції, самодисципліни; зміцнення здоров'я засобами мистецтва (естетотерапія) - театр, кіно, бібліотекотерагія, співання, малювання (арттерапія) тощо; організація рухомих та інтелектуальних забав (імаготерагія); виховання на позитивних прикладах, вчинках, ідеалах (аретотерапія). 2. Виховання природою - передбачає знайомство з природою і оздоровлення засобами природи. 3. Використання народної педагогіки. Найактивнішими методами є слово, справа, релігія, природа і мистецтво, традиції, ігри та забави, громадська думка [39, с.17].

Важливим аспектом є співпраця школи з соціальними службами та громадськими організаціями, що займаються профілактикою та підтримкою дітей, особливо тих, хто знаходиться в складних життєвих ситуаціях.

Соціально-педагогічний супровід передбачає регулярний моніторинг соціально-психологічного клімату в класах, виявлення потенційних проблем та зон ризику. Також проводяться інтервенційні заходи для допомоги учням, які демонструють девіантну поведінку.

Найефективнішими методами роботи з попередження правопорушень серед неповнолітніх вважаються тренінги та індивідуальні методи.

Тренінги - активна форма навчання і отримання знань, яка не сприймається як заняття в школі або лекція. Тренінгу властива неформальна обстановка спілкування, яку забезпечує ведучий. Він спілкується на рівних з учасниками, він - член групи. Наступною характеристикою, що відрізняє тренінг від традиційних занять, є незвичайне розташування учасників в аудиторії - вони сідають по колу. Коло є необхідною умовою таких занять, так як забезпечує довірливу атмосферу, дозволяє всім учасникам бачити інших, вільно спілкуватися один з одним і з ведучим. Сьогодні, коли молодь все більше часу проводить у цифровому світі, традиційні методи роботи з підлітками потребують оновлення. Ось кілька креативних та ефективних підходів до індивідуальної профілактики правопорушень, які я використовую в своїй роботі: 1. Інтерактивні онлайн-платформи та мобільні додатки. 1. Персоналізовані програми: Створення індивідуальних навчальних планів, які враховують інтереси та потреби кожного підлітка. 2. Ігри та квести: Перетворення навчання на захопливу гру, де діти можуть приймати рішення і бачити їхні наслідки. 3. Чат-боти та віртуальні помічники:

Надання підліткам можливості анонімно звернутися за порадою або інформацією. 2. Мистецтво як терапія:

- Малювання, музика, література: Використання творчих занять для вираження емоцій, розв'язання конфліктів та розвитку самооцінки. - Спільні творчі проєкти: Залучення підлітків до створення спільних творів мистецтва для зміцнення командного духу та почуття спільноти. 3. Рольові ігри: 1. Моделювання реальних ситуацій: Допомога школярам відпрацювати різні життєві сценарії та навчитися приймати правильні рішення. 2. Дискусії: Розвиток навичок критичного мислення, аргументації та комунікації. 6. Використання елементів гейміфікації: 1. Бали, досягнення, ранги: Заохочення бажання досягати цілей та розвиватися. 2. Конкурси та змагання: Створення здорової конкуренції та мотивації до навчання. 3. Організація творчих майстер-класів, де діти можуть створювати власні проєкти та презентувати їх. 4. Ці форми та засоби дозволяють ефективно реагувати на виклики, що виникають у шкільному середовищі, та забезпечують комплексний підхід до соціально-профілактичної роботи з учнями. Тож профілактика передбачає вирішення ще не виниклих проблем. Тому одні профілактичні заходи вживаються задовго до їх виникнення, а інші - безпосередньо перед виникненням проблеми. Служби профілактики покликані знаходити оптимальні рішення як для досягнення поставлених цілей, так і для запобігання передбачених проблем. У цьому полягають цінність і значення профілактики.

2.3 Педагогіка партнерства як засіб соціально-профілактичної роботи

Ефективність організації освітнього процесу залежить від педагогіки партнерства. Це сучасний підхід до освітнього процесу, який ґрунтується на рівноправній співпраці всіх учасників: учителів, учнів, батьків та інших зацікавлених сторін. Педагогіка партнерства покладена в основу Концепції Нової української школи, що передбачає якісно новий рівень побудови взаємовідносин між педагогами, дітьми, їхніми батьками та громадськістю.

Партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу передбачає володіння вчителем психологічною й емоційно-етичною компетентностями та компетентністю педагогічного партнерства, що забезпечується здатністю залучати батьків до освітнього процесу на засадах партнерства, працювати в команді із залученими фахівцями, асистентами вчителя для надання додаткової підтримки особам з особливими освітніми потребами та здатністю до суб'єктивної (рівноправної та особистісно орієнтованої) взаємодії з учнями в освітньому процесі [34, с. 6].

Мі Фіцула зазначає, що « для успішного виховання підростаючого покоління важливо, щоб його оточувала атмосфера поваги до моральних норм поведінки. Цього досягають за умови, що у виховному процесі в школі, крім педагогів, беруть участь батьки, громадські організації, правоохоронні органи та інші державні установи» [53, с. 378].

Педагогіка партнерства передбачає перехід від педагогіки вимог до педагогіки відносин. Це означає, що дещо змінюється стиль відносин учителя та учнів: не забороняти, а спрямовувати; не управляти, а співкерувати; не примушувати, а переконувати; не командувати, а організувати; не обмежувати, а надавати свободу вибору [18, с. 35].

Основна ідея цієї моделі полягає в тому, що освіта - це спільний процес, у якому кожен учасник має активну роль і відповідальність за результат. Ключовими принципами педагогіки партнерства є:

Рівноправність учасників. Усі сторони мають рівний вплив на освітній процес, незалежно від ролі, яку вони відіграють. Це означає, що вчителі, батьки і діти є рівноправними партнерами, які мають власні ідеї та інтереси. « Рівність у спілкуванні забезпечується, по-перше, взаємоповагою до особистості учасників спілкування, а по-друге, - діалектичним принципом самого процесу спілкування, - навчаючи й розвиваючи учнів сам педагог навчається й розвивається з допомогою своїх вихованців».

Взаємна довіра і повага. Важливою умовою успішного партнерства є довіра та взаємоповага між учасниками. Кожен повинен бути готовий вислухати й врахувати думки інших, незалежно від статусу чи позиції.

Відповідальність. Кожен учасник несе відповідальність за свій внесок і результат. Учителі - за якість навчання, учні - за власне

навчання, а батьки - за підтримку дитини.

Відкритість і прозорість. Усі учасники повинні бути відкритими до нових ідей та готовими до конструктивної критики. Важливо, щоб кожен був поінформований про цілі та методи навчання.

Суб'єктивність учнів. Учні не є пасивними об'єктами навчання, вони стають активними учасниками процесу, беруть участь у прийнятті рішень, висловлюють свої погляди і беруть відповідальність за свій навчальний шлях [5, с. 33].

На думку О.П. Рудницької, основу педагогічного впливу складають діалогові відносини, реалізація яких передбачає використання різноманітних навчально-виховних засобів спонукання учня до усвідомлення себе не пасивним об'єктом освіти, а її суб'єктом [40, с. 74].

Робота з учителями, які викладають у певному класі передбачає вироблення єдиного стилю й тону стосунків з учнями, визначення єдиного змісту виховання і збагачення його за рахунок професіоналізму учителів-предметників (спільні уроки і позакласні заходи, реалізація індивідуального і диференційного підходів на основі споріднених інтересів і нахилів, особливостей особистостей учнів і педагогів) [14, с. 397].

Партнерство у школі має базуватися на засадах добровільності, рівності, порозуміння та взаємодопомоги. Права та обов'язки учнів, батьків та вчителів треба чітко формулювати, а головне - усвідомлювати і захищати. Саме так зусилля кожного з них будуть спрямовані на досягнення спільної мети.

Партнерська взаємодія вчителя з учнями - це діалог, побудований на засадах рівності та взаємоповаги. Вчитель не лише передає знання, а й активно співпрацює з учнями, створюючи атмосферу довіри та відкритості. Щоб така взаємодія була ефективною вчитель має володіти високим рівнем соціальної компетентності, вмінням слухати, розуміти та підтримувати інших. Крім того, важливим є вміння працювати в команді, брати на себе відповідальність та критично оцінювати ситуацію [21, с. 15].

Вчитель може організувати навчальний процес таким чином, щоб кожна дитина мала можливість проявити свою індивідуальність та творчі здібності. Це передбачає створення такого освітнього середовища, де учні можуть самостійно досліджувати, експериментувати та робити власні відкриття. Завдання вчителя - забезпечити необхідну підтримку, щоб кожен учень відчував себе впевнено і міг досягти успіху [23, с. 202].

У педагогічній літературі часто зустрічаються поняття «педагогіка співробітництва», «педагогіка співпраці», «педагогіка взаємодії». Сутність педагогіки співробітництва полягає в демократичному та гуманному ставленні до дитини, забезпеченні їй права на вибір, на власну гідність, на повагу, права бути такою, якою вона є, а не такою, якою хоче її бачити вчитель. Педагогіка співробітництва бачить в учневі добровільного і зацікавленого соратника, одноступеня, рівноправного учасника педагогічного процесу, турботливого і відповідального за його результати [11, с.38].

В основі нового підходу лежать демократизація та гуманізація взаємин між учителем та учнем, оптимістичний погляд на людину, зміна характеру взаємодії. До реалізації ідей педагогіки співробітництва (педагогіки партнерства) ведуть, зрештою, два шляхи. По-перше, шлях, який можна назвати «романтичним» - «віддавши серце дітям». Цей шлях пропонував

В.О. Сухомлинський. По-друге, - це шлях розподілу функцій вчителя та учня і організація їх співпраці [11, с. 38].

Співпраця з батьками є важливою складовою навчально-виховного процесу, особливо для молодших школярів. Основна мета - створення єдиного виховного простору, в якому дитина відчуває підтримку і розуміння з обох боків - як від школи, так і від родини.

Співпраця дозволяє створити спільні підходи до навчання і виховання, а також сприяти гармонійному розвитку дитини.

В організації співпраці слід дотримуватися таких правил: - Співпрацювати з батьками необхідно. - Примушувати до співпраці недоцільно, натомість варто заохочувати. - Залучення до співпраці слід здійснювати поступово - покроково. - Починати педагогу слід із презентації власної компетентності. - Необхідно постійно вдосконалювати рівень своєї педагогічної майстерності й здійснювати творчий пошук методів і форм залучення родин до участі в освітньому процесі закладу.

З погляду Т. Виноградової, щоб взаємодія сім'ї і школи була ефективною, педагоги мають у розробленні стратегії передбачити проблеми, які є актуальними для окремих вікових груп школярів, вибудовувати роботу з батьками на випереджальному принципі, готувати батьків до розуміння відносин дітей та їхніх проблем. Важлива роль у цьому відводиться пропагуванню педагогічних знань з метою підвищення педагогічної освіти батьків, яка має здійснювати у процесі організації і проведення позаурочних заходів відповідного спрямування [10, с. 51].

Перед сучасною освітою постають нові виклики: формування педагогіки виховання для батьків; програми для батьків; активізація проблеми виховання сімейних цінностей для підростаючого покоління; створення нової громади контролю дії соціального освітнього інституту із педагогів і громадсько-активних батьків; поява нових батьківських організацій, груп, клубів; збільшення культурно-освітнянського простору для сумісної діяльності вчителів-батьків, батьків-дітей, вчителів-батьків-дітей [18, с. 36].

Алгоритм функціонування моделі партнерської взаємодії між освітнім закладом та сім'єю включає кілька послідовних етапів: 1. Етап визначення цільових установок. Вчитель вивчає сім'ю, її мікроклімат, виховний потенціал, рівень освіченості. Для цього проводиться спостереження, опитування батьків, бесіди. 2. Етап вибору відповідної стратегії. Вчитель визначає мету, завдання, очікувані результати, розробляє план роботи для досягнення поставлених цілей. 3. Діяльність. З батьками проводяться різні форми роботи, такі як консультації, тренінги, батьківські збори тощо. 4. Моніторинг та корекція. Вчитель досліджує результативність роботи та за необхідності складає план коригування недоліків [28, с.16-17].

Для забезпечення ефективної співпраці між школою та батьками варто дотримуватися таких принципів:

- Відкритий та регулярний зв'язок. Важливо постійно інформувати батьків про досягнення й поведінку їхніх дітей. Це можна робити через зустрічі, батьківські збори, електронні листи або спеціальні платформи для спілкування.

- Залучення батьків до навчання. Організація майстер-класів, лекцій, тренінгів для батьків може допомогти їм краще зрозуміти потреби та особливості розвитку дитини.

- Індивідуальний підхід. Кожна сім'я має свої особливості, тому важливо враховувати індивідуальні потреби батьків та їхніх дітей.

Індивідуальні зустрічі можуть сприяти вирішенню конкретних проблем.

- Підтримка позитивної атмосфери. Варто акцентувати увагу на досягненнях дитини, навіть якщо існують певні проблеми. Позитивне підкріплення може мотивувати батьків та дітей до подальшої співпраці.

- Вирішення конфліктів. У випадку непорозуміння чи конфліктів важливо шукати компромісні рішення через діалог і взаєморозуміння.

Існує кілька дієвих форм налагодження партнерських взаємин учителя з батьками. Ось деякі з них:

1. Батьківські збори. Це традиційний спосіб комунікації між школою та батьками. Важливо, щоб збори мали чітку структуру, де обговорюються питання не лише успішності дитини, але й питання її розвитку та виховання.

2. Індивідуальні консультації. Вчитель може зустрічатися з батьками на індивідуальній основі для обговорення успіхів, проблем і

потреб конкретної дитини. Це дозволяє вчителю надати індивідуальні поради для покращення навчання та підтримки дитини.

3. Батьківські тренінги та семінари. Проводження спеціальних семінарів або тренінгів для батьків допомагає їм краще зрозуміти освітні методики, особливості дитячого розвитку та шляхи підтримки дитини в навчанні.

4. Спільні заходи (свята, екскурсії). Спільна участь у позакласних заходах, таких як шкільні свята, екскурсії або спортивні змагання, сприяє налагодженню емоційного контакту між вчителем, батьками та учнями.

5. Електронна комунікація. Використання месенджерів, електронної пошти чи шкільних платформ для регулярного інформування батьків про успіхи та поведінку дитини дозволяє підтримувати постійний зв'язок.

6. Дні відкритих дверей. Запрошення батьків до класу, щоб вони могли бачити, де проходять заняття, і обговорити свої враження з учителем. Це дозволяє зміцнити довіру та взаєморозуміння.

7. **Круглий стіл** - обговорення, яке проводиться з метою обміну думками задля вирішення конкретних проблем. Завдяки таким зустрічам можна краще зрозуміти позиції одне одного, детально розглянути нагальні проблеми, висловити власні зауваження та аргументи.

8. **Дискусія** - традиційна, але дієва форма взаємодії з батьками, коли всі учасники активно висловлюють свою позицію щодо проблемного питання, аргументовано її відстоюють, конструктивно критикують думки колег та спільними зусиллями знаходять компромісні варіанти вирішення питань. Під час таких обговорень усі присутні можуть знайти спільну мову.

9. **Ділова гра** - форма спільної роботи вчителя та батьків, коли учасники, виконуючи певні ролі, спільно знаходять оптимальні варіанти вирішення проблемної ситуації. Вона може бути організована у змагальній формі, але не має створювати атмосферу протистояння. Такі ігри формують позитивний досвід вирішення реальних проблем у різних ситуаціях.

Найважливішим шляхом успішної співпраці є спілкування. Зазвичай виділяють формальне і неформальне спілкування. Ці два види комунікації є важливими як в освітньому середовищі, так і в повсякденному житті.

Формальне спілкування - це офіційний вид комунікації, який відбувається у встановлених рамках та за певними правилами. Воно спрямоване на організацію освітнього процесу, передачу знань та оцінювання учнів. Неформальне спілкування відбувається часто в невимушеній атмосфері. Його головною метою є створення дружніх стосунків, допомога у взаємодії між учнями та педагогами на особистому рівні. Неформальне спілкування допомагає учням почуватися комфортніше в навчальному закладі, встановлює взаєморозуміння з однолітками та вчителями. Це позитивно впливає на мотивацію до навчання. Неформальні взаємодії сприяють зниженню напруги, формуванню взаємоповаги та довіри.

Батьки часто взаємодіють з вчителями в неформальній обстановці, обговорюючи питання, які не завжди потребують офіційного підходу.

Ефективною формою взаємодії є спілкування у батьківських чатах. У сучасних умовах електронні засоби комунікації є незамінним інструментом для підтримки зв'язку між школою і сім'єю. Вони дозволяють швидко і легко спілкуватися, обмінюватися інформацією та матеріалами. Проте, всім учасникам чату важливо дотримуватися правил під час комунікації:

- надсилати тільки перевірену, підтверджену інформацію, не поширювати чутки,
- намагатися підтримувати один одного, ділитися корисними ресурсами,
- поважати співбесідників, - не скаржитися та не дорікати один одному,
- бути обережними з особистою інформацією, щоб не наразити на небезпеку себе та інших,
- пропонувати допомогу, якщо у когось виникли труднощі [53, с. 60].

Педагоги за потреби можуть ознайомити батьків з тим, наскільки негативно може впливати небезпечна інформація на здоров'я дітей. Потрібно пояснити важливість встановлення чіткого режиму дня молодших школярів, ознайомити із способами контролю за перебуванням дітей в мережі Інтернет.

Сучасні реалії вимагають від педагога постійного удосконалення роботи з батьками. Це означає у разі необхідності вносити зміни, які збагачують зміст і форми роботи, покращують різні її показники, роблять більш доцільною, сучасною, гнучкою. Процес удосконалення - довготривалий та безперервний. Його можна здійснювати у різних напрямках:

гуманізація змісту і форм роботи з сім'єю; гармонізація взаємин педагогів та батьків;

підвищення ефективності застосовуваних вчителем у роботі з батьками прийомів та засобів впливу.

Поради для вчителів щодо спілкування з батьками:

- **Слухайте уважно.** Дайте це зрозуміти, зосередивши свою увагу на іншій людині й дивлячись на неї. Будьте уважними, намагайтесь не відволікатися, зокрема на власні думки.
- **Підтримуйте бесіду,** вживаючи короткі репліки («Так?», «А потім?» тощо), переконайтеся, що ваш співрозмовник бачить, що ви слухаєте його уважно й готові продовжити спілкування з ним. Не переривайте співрозмовника - дайте йому можливість закінчити речення.
- **Ставте відкриті запитання,** які дадуть співрозмовнику змогу глибше зрозуміти суть проблеми. Наприклад: «Що ви маєте на увазі?», «Не могли б ви навести приклад?» або «Чи не хочете ви розповісти про це більше?».
- **Не забувайте,** що інша людина має свої почуття і думки. Не нав'язуйте свої ідеї, думки, відчуття, поради.
- **Виявляйте співчуття** не лише словами, а й поведінкою.
- **Намагайтесь зрозуміти почуття і думки співрозмовника.** Звертайте увагу на міміку під час розмови, на манеру розмовляти - інтонацію, силу голосу тощо. - Слухайте не лише слова, а й почуття, які ховаються за ними.
- **Наприкінці розмови підсумуйте своїми словами те, що інші хотіли донести до вас.**
- **Активне слухання** потребує достатньо часу, тому сплануйте цю зустріч заздалегідь.

Отже, можна зробити висновки, що співпраця з батьками ґрунтується на принципах, які забезпечують ефективну взаємодію та сприяють створенню партнерських взаємин між школою та родиною. Важливо, щоб і вчитель, і батьки довіряли одне одному та поважали ролі кожної сторони в процесі виховання і навчання дитини. Взаємоповага дозволяє уникнути конфліктів і спрямовує зусилля на спільне благо. Як батьки, так і вчителі несуть спільну відповідальність за розвиток дитини. Учитель відповідає за академічну частину та соціалізацію дитини в шкільному середовищі, тоді як батьки грають важливу роль у підтримці та вихованні в домашніх умовах. Важливо, щоб комунікація між учителем та батьками була відкритою і прозорою. Це передбачає регулярний обмін інформацією щодо успіхів. Проблем і потреб дитини, а також готовність до обговорення складних питань. Спілкування між учителем і батьками повинно бути позитивним і конструктивним. Замість звинувачень або критики, варто зосереджувати увагу на вирішенні проблем та досягненні прогресу. Регулярність зустрічей, обговорень і зворотного зв'язку є важливим аспектом. Співпраця не може

бути разовою, вона має бути постійною. Головна мета співпраці - це благо дитини. Батьки та вчителі повинні об'єднати свої зусилля, щоб створити найкращі умови для її розвитку, навчання і виховання. Висновок до 2 розділу. Аналіз характеру відхилень у поведінці молодших школярів, проведений у другому розділі дослідження, дозволив виявити широкий спектр проблем, з якими стикаються сучасні діти. Відхилення можуть проявлятися у різних формах: від дрібних порушень дисципліни до більш серйозних проявів девіантної поведінки. Важливо розуміти, що кожне відхилення має свої причини, які можуть бути пов'язані як з особливостями розвитку дитини, так і з впливом соціального середовища. Розглядаючи форми та засоби соціально-профілактичної роботи в школі, ми дійшли висновку, що існує багато ефективних методів попередження та корекції відхилень у поведінці. До таких методів належать: індивідуальна робота з дитиною, групові заняття, тренінги, співпраця з сім'єю, залучення до позашкільних заходів тощо. Однак, для досягнення максимального ефекту необхідно комплексно використовувати різні форми і засоби профілактики. Особливу увагу у дослідженні було приділено співпраці з батьками та іншими учасниками освітнього процесу. Адже саме спільними зусиллями можна створити сприятливе середовище для розвитку дитини та попередити виникнення проблем у її поведінці. Загалом, другий розділ дослідження дозволив зробити такі висновки: 1. Відхилення у поведінці молодших школярів є багатограним явищем, що потребує комплексного підходу. 2. Соціально-педагогічна профілактика є ефективним засобом попередження та корекції відхилень. 3. Співпраця з батьками та іншими учасниками освітнього процесу є невід'ємною частиною профілактичної роботи. **РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРЕВЕНТИВНОГО ВИХОВАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ 3.1** Зміст дослідно-експериментальної роботи з **превентивного виховання учнів**

Розвиток системи освіти України передбачає пошук шляхів її модернізації. У зв'язку з цим у сучасних освітніх закладах активізувалася діяльність педагогічних колективів щодо розгортання дослідно-експериментальної роботи. У педагогічній літературі поняття інноваційна та експериментальна діяльність нерідко ототожнюються, що пояснюється розумінням експериментальної діяльності як складової інноваційної, коли експериментально перевіряється ефективність і можливість застосування інновацій в системі освіти. Одночасно дослідно-експериментальна робота має свою специфіку проведення, і в цьому випадку вона виступає як окремий вид інноваційної діяльності. Для відкриття експерименту й подальшої організації **дослідно-експериментальної роботи в дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладах** варто керуватися такими нормативними документами:

- 1) закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про авторське право і суміжні права», «Про науково-технічну інформацію», «Про наукову і науково-технічну експертизу»;
- 2) Положення про порядок здійснення інноваційної діяльності, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України **№ 522 від 07.11.2000 р.**;
- 3) Положення про експериментальний загальноосвітній навчальний заклад, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України **№ 1054 від 23.11.2009 р.** [31, с. 4]

Педагогічний експеримент - дослідницька діяльність з метою вивчення причинно-наслідкових зв'язків у педагогічних явищах, що містить досвідчене моделювання педагогічного явища та умов його перебігу. Він завжди опосередковується попереднім теоретичним знанням, оскільки планується на основі відповідних теоретичних знань і має за мету підтвердження або спростування наукових теорій чи гіпотез.

Можна виокремити наступні основні стадії проведення експерименту:

- 1) Формулювання запитання, на яке ми повинні отримати відповідь у результаті експерименту, в теоретичних термінах.
- 2) Вибір емпіричної інтерпретації теоретичних величин, що робить експеримент принципово можливим, надає йому емпіричного смислу.
- 3) Вибір умов проведення експерименту.
- 4) Вплив на об'єкт, спостереження його змін.
- 5) Обробка отриманих даних, їх інтерпретація, теоретичне осмислення [51, с. 45-46]

Метою дослідно-експериментальної діяльності з превентивного виховання є розроблення, впровадження та оцінювання ефективності системи виховних заходів, спрямованих на попередження негативних проявів у поведінці учнів, формування в них моральних цінностей, соціально прийнятних норм поведінки та відповідального ставлення до власного здоров'я і суспільства. Зокрема, превентивні виховні заходи були націлені на:

- Запобігання девіантній поведінці.
- Формування здорового способу життя.
- Виховання свідомої громадянської позиції.
- Підвищення моральної культури та відповідальності.

Розробка програми дослідження - необхідна умова успішності його виконання. Програма дослідження являє собою розгорнутий план, в якому вказана послідовність і зміст етапів експериментального дослідження. Вона забезпечує теоретико-методичну цілісність дослідження та ефективне співробітництво членів дослідницького колективу, розподіл обов'язків між ними заради досягнення кінцевого позитивного результату. [35, с. 29]

Основні методи дослідно-експериментальної роботи - це своєрідний інструментарій, за допомогою якого забезпечуватиметься розв'язання основних завдань, досягнення мети дослідження. [31, с. 18]

Вони включають різноманітні підходи, які дозволяють вивчати, аналізувати та коригувати поведінку учнів, а також оцінювати ефективність впроваджуваних заходів.

Визначають такі методи емпіричного дослідження: спостереження; опитування (анкетування); тестування; аналіз документів; соціометрія; фокус-групи; експеримент.

Емпіричні методи дослідження базуються на безпосередньому спостереженні, досвіді та зборі реальних даних, що дозволяє досліднику отримати об'єктивну інформацію про процеси та явища в дослідно-експериментальній роботі. У контексті превентивного виховання вони спрямовані на вивчення конкретних проявів поведінки учнів, а також оцінку ефективності виховних заходів.

Одним із основних методів педагогічних досліджень є спостереження.

Спостереження - метод вивчення психічних особливостей індивідів на основі цілеспрямованої фіксації проявів їх поведінки з метою аналізу, тлумачення і застосування для практичних потреб [13, с. 74]

Не менш важливим емпіричним методом є опитування. Для отримання інформації про ставлення до превентивних заходів, рівень обізнаності щодо проблемних аспектів доцільно проводити анкетування учнів, педагогів і батьків. Анкетування (франц. enquete, букв.

- розслідування) - діагностичний метод збирання соціально-психологічних даних шляхом проведення опитування в письмовій формі за допомогою заздалегідь підготовлених бланків.

Питання анкети допомагають з'ясувати: а) особистісні респондента (стать, вік, освіта, професія, родинний стан тощо). б) факти свідомості (думки, мотиви, очікування, плани, оцінні судження респондента); в) факти поведінки (реальні вчинки, дії і їх результати). [13, с. 93]

Актуальною для сучасного суспільства в дитячих колективах є проблема ефективної комунікації. Особливо це стосується колективів, у яких є учні з відхиленнями в поведінці - вони часто порушують дисципліну, вчиняють бійки, ображають однокласників, тобто всіляко провокують конфлікти. Залучення таких дітей до співпраці, толерантне ставлення до них, гмунне вирішення конфліктів та паритетне спілкування, надання можливості висловити власні думки безпосередньо впливає на їхнє подальше життя. Важливим інструментом для цього є вміння дітей спілкуватися та володіння комунікативними навичками, адекватне застосування їх в освітньому середовищі та повсякденному житті (в сім'ї, коли друзів тощо).

У зв'язку з цим, для свого експериментального дослідження ми обрали тему «Формування комунікативних навичок у молодших школярів в освітньому середовищі та сім'ї». Обґрунтування теми. Комунікативні навички є основою для ефективного навчання, соціальної адаптації та особистісного розвитку дітей. У молодшому шкільному віці діти лише починають формувати здатність до активної взаємодії з іншими, і саме на цьому етапі важливо закласти основи конструктивної комунікації. Вивчення факторів, які сприяють розвитку комунікативності у дітей, допоможе педагогам і батькам правильно організувати середовище для поліпшення міжособистісних навичок. Завдання дослідження: 1. Проаналізувати теоретичні аспекти комунікативного розвитку у дітей молодшого шкільного віку. 2. Дослідити вплив освітнього середовища (класний колектив, методи викладання, роль педагога) на формування комунікативних навичок у молодших школярів. 3. Вивчити роль сім'ї у розвитку комунікативності: стиль спілкування в родині, взаємодія між членами сім'ї, підтримка комунікативних ініціатив дитини. 4. Визначити труднощі у розвитку комунікативності у дітей цього віку та можливі причини комунікативних бар'єрів. 5. Розробити практичні рекомендації для педагогів і батьків щодо створення умов для розвитку ефективних комунікативних навичок у дітей.

Дослідження з теми «Формування комунікативних навичок у молодших школярів в освітньому середовищі та сім'ї».

Формування комунікативних навичок у молодших школярів: роль освітнього середовища та сім'ї було проведено в КЗ «Олександрівський ліцей №2» Олександрівської селищної ради Кропивницького району Кіровоградської області.

Об'єктом дослідження стали учні 2 -А класу в кількості 15 осіб.

Предметом нашого дослідження ми обрали комунікативні звички молодших школярів.

З дослідницькою метою нами було проведено тренінг для молодших школярів «Твої комунікативні звички» (Додаток 1). Мета тренінгу: Сформувати в учнів уявлення про комунікацію як важливий процес взаємодії.

1. Розвинути навички активного слухання та висловлювання своїх думок.

2. Виховати повагу до думки інших, вміння співпрацювати в групі.

3. Формувати навички конструктивного вирішення конфліктів. В ході тренінгового заняття була проведена розминка для налагодження комунікації між дітьми та педагогом, вступна бесіда про засоби спілкування та стосунки між учасниками тренінгу. Було проведено вправи «Чарівний мікрофон», «Зчитай емоцію», «Розшифруй повідомлення», «Моє правило спілкування», «Розв'яжи конфлікт». Під час проведення вправ діти обговорювали, як можна зрозуміти, що відчуває людина, створювали власні правила доброзичливого спілкування, пропонували способи мирного вирішення конфлікту. Атмосфера на занятті була доброзичливою та сприяла активній участі всіх дітей. У кінці тренінгу діти поділилися своїми думками, як слід комунікувати з однолітками; називали якості, які вони цінують в інших людях; передавали одне одному «телеграму» з приємними словами. У процесі дослідження з другокласниками було обговорено низку питань, що сприяло виявленню в них емпатії, асертивності, здатності вирішувати конфліктні ситуації. 1. Емпатія: 1. Як ти думаєш, чому важливо підтримувати друга, коли йому сумно? (Намалюй малюнок або розкажи історію). 2. Уяви, що твій друг розбив свою улюблену іграшку. Що ти йому скажеш?

3. Відповіді учнів: (не хвилюйся, я тобі дам свою іграшку - 4 особи; бери мою, тільки не плач - 5 осіб; так тобі й треба -2 особи; не засмучуйся, мама тобі купить іншу -2 особи). 2. Асертивність:

4. Якщо тебе попросять позичити твою улюблену іграшку, а ти не хочеш, що ти відповіси? Відповіді учнів: (я трішки пограюсь, потім дам тобі -7 осіб; не дам, це моя -3 особи; бери, тільки не поламай -2 особи; пограєшся і віддаси мені -3 особи).

5. Як ти почувашся, коли тебе змушують робити те, чого ти не хочеш? Відповіді дітей: (засмучуюся -9 осіб; плачу -1 особа; відмовляюся робити -5 осіб). 3. Вирішення конфліктів:

6. Ти посварився з другом. Як ти можеш помиритися? Відповіді дітей: (попросити вибачення -11 осіб; мені байдуже -2 особи; почну говорити першим -2 особи).

7. Що ти зробиш, якщо хтось буде тебе ображати? Відповіді дітей: (дам здачу - 4 особи; вчительці розкажу - 7 осіб); розкажу мамці (4 особи). Отже, виявлено, що більшість дітей не конфліктні, схильні підтримувати дружні стосунки, ділитися своїми речами, вміють просити пробачення. Було проведено діагностику за методикою «Вивчення рівня згуртованості класного колективу за К. Сішара» (Додаток 2).

Методика складається з 5 питань з декількома варіантами відповідей. На кожне питання потрібно було вибрати один варіант відповіді.

Аналізуючи результати рівня згуртованості класного колективу середнє арифметичне становить 14,5 - вище за середній.

Висновки: рівень вище за середній свідчить про те, що більшість учнів відчувають симпатію і прихильність один до одного, проте є випадки неприязні.

Для визначення рівня комунікації дітей з дорослими проведено діагностику за шкалою Лайкерта. (Додаток 3).

Школярам було запропоновано дати відповіді на запитання, представлені в таблиці. За результатами опитування визначено, що більшість дітей можуть знайти спільну мову з новими людьми, вміють слухати та відстоювати свою точку зору. Отже, правильне поєднання методів, таких як спостереження, опитування, експеримент, дозволяє отримати достовірні дані та коригувати програми виховання. Систематичний підхід, що включає теоретичне обґрунтування і емпіричні дослідження, є ключовим фактором у досягненні результатів. Таким чином, дослідження доводить необхідність інтеграції превентивного виховання в освітній процес на постійній основі, що сприяє всебічному розвитку учнів та формуванню їх моральної і соціальної відповідальності, зменшилась кількість конфліктів у класному колективі, почали поступово зникати відхилення в поведінці дітей - поведінка більшості учнів набула соціально орієнтованого характеру.

3.2. Опис досвіду роботи соціального педагога з превентивного виховання.

Я, Глушина Наталія Олександрівна, працюю соціальним педагогом КЗ «Олександрівський ліцей No2» Олександрівської селищної ради Кропивницького району Кіровоградської області. Мій особистий досвід практичної роботи на посаді соціального педагога складає 10 років (2014 - 2024 рр.).

Хочу відзначити, що **робота соціального педагога має багатогранний характер і охоплює різні аспекти підтримки та розвитку дітей, молоді, сімей та інших соціальних груп у навчальних закладах, громадах та соціальних установах. Досвід соціального педагога з превентивного виховання є важливою складовою його професійної діяльності. Він спрямований на профілактику негативних явищ у середовищі дітей та молоді, таких як правопорушення, вживання наркотичних речовин, насилля та інші девіантні поведінкові моделі. Основними напрямками нашої діяльності в межах превентивного виховання є:**

1. Просвітницька діяльність. Організація та проведення лекцій, тренінгів та семінарів для учнів, батьків, педагогів. Метою цих заходів визначаю: формування здорового способу життя, підвищення правової свідомості, а також розвиток соціальних навичок і емоційного інтелекту у дітей та підлітків.

2. Раннє виявлення та профілактика ризикової поведінки. Здійснюю моніторинг та оцінку психологічного й соціального стану учнів, виявляю дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах або схильні до ризикової поведінки.
3. Індивідуальна робота з учнями. Надаю індивідуальні консультації, підтримку та супровід учням, які потребують допомоги. Працюю як з учнями, так і з їхніми сім'ями для вирішення проблем соціального характеру.
4. Співпраця з іншими установами та фахівцями. У своїй роботі тісно співпрацюю з представниками правоохоронних органів, медичних закладів, психологами та іншими фахівцями для ефективної реалізації програм превентивного виховання.

5. Організація позашкільної діяльності. Залучаю дітей до різних соціальних, культурних та спортивних заходів, що сприяє розвитку позитивних соціальних моделей поведінки, формуванню командного духу та уникненню соціальних ризиків.

В межах написання магістерської роботи, з дослідницькою метою ми обрали соціально-профілактичну та превентивну діяльність, а засобами її реалізації було систематичне проведення соціально-профілактичних та превентивних виховних заходів з різними віковими категоріями учнів, у тому числі з молодшими школярами.

В результаті діяльності в напрямі превентивного виховання учні набувають навичок саморегуляції, відповідальної поведінки та свідомого вибору, що значно знижує ризик прояву девіантної поведінки. Цей досвід є надзвичайно важливим для ефективного функціонування освітнього процесу, оскільки забезпечує безпеку і здоровий розвиток молодого покоління в умовах сучасних соціальних викликів.

Вважаємо, що однією з основних передумов, що призводить до дитячої бездоглядності, є сімейні проблеми. Сім'я, яка не може дати дитині батьківської любові, опіки, щирого контакту, відчуття захищеності, стійкості та гармонійності відносин, створює передумови того, що дитина тікає з дому, перетворюється на бездоглядну, безпритульну дитину вулиці.

Другим важливим чинником визначаємо економічні проблеми сім'ї, які є наслідком загальної ситуації у країні. Різка соціальна диференціація населення, високий рівень безробіття, соціальні негаразди і, як наслідок, падіння рівня життя сприяють соціальному відчуженню людей. Відірвані від своїх сімей, діти втрачають підтримку і піклування своїх родин, стають не тільки дешевою робочою силою на ринку праці, а й легкою здобиччю для криміналу.

Для уникнення таких ситуацій за потребою відвідую сім'ї, які опинилися в складних життєвих обставинах. Проводяться бесіди з батьками та залучаю до співпраці органи кримінальної поліції, а також служби в справах дітей. Відомо, що значну частину свого часу неповнолітні проводять у стінах освітнього закладу. Отже, провідна роль у вирішенні цієї проблеми відводиться педагогічному колективу. Це обумовлено тим, що в полі зору загальноосвітніх установ перебувають практично всі діти, оскільки вони зобов'язані відвідувати школу. Бувають випадки, що дитина певний час не відвідує заняття без поважних причин. Таких дітей ми виявляємо, з'ясовуємо причини відсутності, визначаємо, чи знаходиться вона в соціально небезпечній ситуації та проводимо ряд заходів.

Педагогічний колектив Комунального закладу «Олександрівський ліцей No2» Олександрівської селищної ради Кропивницького району Кіровоградської області, проводить значну роботу з метою попередження дитячої злочинності та бездоглядності, внаслідок якої учні отримують необхідні правові знання як під час навчального процесу (основи правознавства, основи безпеки життєдіяльності, тощо), так і в позаурочний час. Згідно з планом роботи ліцею проводяться тематичні місячники, декади, тижні правових знань; конкурсні та предметні олімпіади; лекції, конференції, диспути, «круглі столи» тощо. Одним із найважливіших питань моєї роботи є превентивне виховання та запобігання бездоглядності серед учнів нашого ліцею. Тому в пріоритеті заходи з профілактики правопорушень, бездоглядності, безпритульності:

- створення банку даних про учнів, схильних до правопорушень, бродяжництва, вживання алкогольних напоїв, про неблагополучні сім'ї та дітей, які в них виховуються та їх залучення до гурткової роботи;
- проведення тижнів правової освіти, профілактики правопорушень, дитячої бездоглядності, негативних явищ серед учнівської молоді;
- здійснення обліку місцезнаходження та організація дозвілля на канікулах дітей з неблагополучних сімей, схильних до бродяжництва, правопорушень ін.;
- надання соціальної підтримки та допомоги дітям-напівсиротам, позбавлених батьківського піклування, з багатодітних та малозабезпечених сімей, які виховуються у функціонально неспроможних сім'ях та забезпечення їх соціально-психологічного супроводу (індивідуальні консультації, складання соціального паспорту тощо);
- ознайомлення учнівської молоді з переліком організацій, до яких можна звернутися з приводу насилля в сім'ї, позбавлення алко- і наркозалежності тощо;
- здійснення індивідуальної роботи та корекція відхилень у поведінці неповнолітніх;
- організація роботи психолого-педагогічних консультативних пунктів допомоги учням, схильних до правопорушень та їх батькам;
- проведення інформаційно-просвітницьких та виховних заходів, направлених на запобігання випадків насильства над особистістю, безвідповідальної поведінки по відношенню до особистості, торгівлі людьми;
- проведення освітньо-інформаційних занять щодо прав неповнолітніх;
- проведення культурно-мистецьких та фізкультурно-оздоровчих акцій для дітей тощо;
- організація роботи ради з профілактики правопорушень;
- проведення рейдів-перевірок з питань організації початку навчального дня та відвідування учнями школи;
- здійснення контролю за учнями, які ухиляються від навчання;
- проведення обстеження умов проживання, навчання, виховання, соціально-незахищених категорій дітей та підлітків.

Система правової освіти та правового виховання ліцею **носить попереджувальний, запобіжний характер і спрямована, насамперед, на вдосконалення способу життя школярів, обрання ними правильної соціальної орієнтації.**

Як соціальний педагог, я здійснюю організаційні заходи, спрямовані на запобігання формуванню в учнів негативних звичок, рис характеру, проявів асоціальної поведінки. Під моїм постійним контролем знаходяться питання:

- максимального охоплення учнів навчанням;
- контролю за відвідуванням учнями навчальних занять;
- виконання заходів щодо попередження злочинності та запобігання

дитячій бездоглядності, спланованих у річному плані закладу освіти.

Більшу частину свого вільного часу учні проводять поза межами ліцею або вдома. Тому значну увагу приділяю роботі з сім'ями, батьками дітей. Адже саме вони найбільш зацікавлені бачити своїх дітей соціально захищеними. Завдання загальноосвітнього навчального закладу залучити якомога більше батьків до співпраці, зробити їх партнерами у цій справі. З метою попередження правопорушень, профілактики бездоглядності підлітків, акцент ставлю на тісному контакті ліцею із сім'єю, громадськістю, бо вважаю, що тільки так можна досягти позитивних результатів у виховній роботі з неповнолітніми. В цьому напрямі здійснюється систематична робота. На постійному контролі з мого боку перебуває питання охоплення навчанням учнів шкільного віку. Систематично проводяться профілактичні рейди: «Урок», «Канікули», мета яких виявлення дітей, які не навчаються, залучення їх до навчальної діяльності, а також попередження негативних проявів серед учнівської молоді. Практикую систематичне проведення роз'яснювальної роботи з батьками на загальношкільних, класних зборах, під час індивідуальних бесід щодо недопущення правопорушень серед дітей. Також проводжу бесіди роз'яснювального характеру про недопущення неналежного виконання ними батьківських обов'язків по відношенню до своїх дітей. Проведено бесіди:

8. Дотримання правил внутрішкільного розпорядку, правил для учнів.

9. Попередження правопорушень.

10. Попередження випадків скоєння протиправних дій.

11. Кримінальна відповідальність неповнолітніх за скоєння злочинів.

12. Бродяжництво - шлях до скоєння злочинів. В Ліцеї існує система профілактичної роботи, як-от:

1) Первинна профілактика: - контроль за відвідуванням учнями школи. Це дає можливість робити аналіз щоденного відвідування, оперативно з'ясовувати причини відсутності учнів у школі; - класні керівники на виховних годинах проводять правовиховну роботу з учнями класу, індивідуальні бесіди з окремими учнями, роз'яснюючу роботу з батьками під час відвідування сімей.

2) Вторинна профілактика: Створена і діє рада профілактики, на обліку якої стоять учні, схильні до правопорушень. Її робота направлена на те, щоб:

1. формувати в учнів правові поняття;

2. вироблення в них навичок і звичок правомірної поведінки;

3. формувати в учнів активну позицію у правовій сфері, тобто нетерпимого відношення до правопорушень, прагнення взяти участь у боротьбі з цими негативними явищами;

4. вироблення умінь протистояти негативним впливам;

5. переосмислення учнями своїх поглядів у результаті цілеспрямованої виховної роботи.

На розгляд ради виносяться питання порушення правил поведінки й розпорядку учнями. Її засідання проводяться щомісяця.

3) Протирецидивна профілактика:

- облік учнів, схильних до правопорушень;

- закріплення за учнями вчителів наставників та залучення дітей до різних видів громадсько-корисної діяльності; - залучення учнів, схильних до правопорушень до роботи в гуртках;

- індивідуальна робота з учнями (всебічна діагностика, корекційна і розвиваюча робота з ними);

- індивідуальна робота з сім'єю (надання методичної та педагогічної допомоги).

Особлива увага в ліцеї звертається на рівень організації змістовного дозвілля підлітків, які перебувають на внутрішкільному контролі. Окремі учні не дотримуються правил розпорядку, порушують поведінку. З ними проводиться індивідуально-роз'яснювальна робота. Таких дітей намагають залучити їх до участі в шкільних гуртках та позакласних заходах. З метою пропаганди та всебічного поширення правових знань серед учнівської молоді та правового виховання у ліцеї проводяться: 1. Тижні правових знань; 2. Всеукраїнський тиждень права.

1. Інформаційно-просвітницькі заходи щодо попередження насильства та жорстокого поводження з дітьми.

2. Найбільш поширеними формами роботи класних керівників з правового всеобучу школярів є бесіди, виховні години по вивченню правил для учнів, сюжетно-рольові ігри (для молодшого шкільного віку), диспути, вікторини (для старшокласників). В ліцеї здійснюється психологічний супровід дітей «групи ризику» через діагностичний (вивчення рівня розвитку пізнавальних здібностей, особливостей особистості, рівня міжособистісних відносин), корекційно-розвивальний (проведення тренінгів), просвітницько-профілактичний (лекції, семінари) напрямки. Моя робота разом з роботою практичного психолога направлена на вивчення соціально-психологічних характеристик сімей; проводиться психодіагностика індивідуальних особливостей учнів та психологічна корекція неадекватної поведінки школярів. Оформлено індивідуальні картки учнів, складено план, згідно якого проводиться відповідна робота, проводяться індивідуальні роз'яснюючі бесіди та корекційно-розвивальна робота.

Соціально-психологічна служба працює з банком даних дітей, які стоять на внутрішкільному обліку, схильними до правопорушень.

З ними проводиться профілактична робота.

Основні висновки дослідження:

1. Ефективність програми: Впровадження програми превентивного виховання призвело до позитивних змін у поведінці учнів: зниження рівня агресивності, підвищення рівня соціальної адаптації, формування позитивних цінностей та установок.

2. Роль соціального педагога: Соціальний педагог відіграє ключову роль у реалізації програми. Його професіоналізм, творчий підхід та систематична робота сприяють досягненню поставлених цілей.

3. Співпраця з батьками: Активна співпраця з батьками є необхідною умовою успішності превентивної роботи. Спільні зусилля педагогів та батьків дозволяють створити сприятливе середовище для розвитку дитини.

4. Перспективи подальшого дослідження: Необхідно продовжити дослідження ефективності програми превентивного виховання в довгостроковій перспективі, а також розробити рекомендації щодо її адаптації до різних умов.

Рекомендації з удосконалення превентивного виховання школярів:

1. Індивідуалізація роботи: Необхідно враховувати індивідуальні особливості кожного учня при розробці та реалізації програм превентивного виховання.

2. Системність: Програми превентивного виховання повинні бути систематичними та тривалими.

3. Комплексний підхід: Необхідно поєднувати різноманітні методи і форми роботи, залучити до процесу виховання всіх учасників освітнього процесу.

3.3) Рекомендації з удосконалення превентивного виховання школярів

Превентивне виховання посідає важливе місце в системі виховної роботи сучасної школи. Воно включає в себе підготовчі та

профілактичні дії педагогічного колективу, спрямовані на запобігання формування в учнів негативних звичок, рис характеру, проявам асоціальної поведінки та організацію належного догляду за діяльністю школярів.

В останні роки спостерігається зростання чисельності дітей з порушенням норм поведінки та тих, які відносяться до «групи ризику» і долучаються до раннього алкоголізму, наркоманії, проституції, збільшується питома вага протиправної, агресивної та аутоагресивної поведінки підлітків під впливом алкогольного та наркотичного сп'яніння.

Мета превентивного виховання полягає у досягненні сталої відповідальної поведінки, сформованості імунітету до негативних впливів соціального оточення. Робота кожного педагогічного колективу у напрямі превентивного виховання полягає передусім у формуванні в учнів високих моральних якостей, які є головним чинником вибору способів поведінки.

В основі процесу формування превентивного виховання в школі повинна бути небайдужість до майбутнього життя школяра. І саме це забезпечує взаємини партнерства між усіма учасниками навчально-виховного процесу школи та повагу до особистості дитини.

Формуючи превентивне виховне середовище ЗНЗ, педагоги мають враховувати цілі педагогічні (освітнього закладу як педагогічної системи) і непедагогічні (тобто цілі самих дітей) та об'єднувати зусилля всіх учасників освітнього процесу – педагогів, батьків, учнів, громади [52, с. 109].

Для удосконалення превентивного виховання можна використовувати кілька стратегій, які допоможуть створити ефективне середовище для розвитку дитини, попередження проблемної поведінки та формування здорових соціальних навичок.

1. Раннє виявлення проблем.
2. Формування позитивних взаємостосунків.
3. Співпраця з батьками.
4. Розвиток самоконтролю та відповідальності.
5. Соціально-психологічна підтримка.
6. Формування моральних цінностей.
7. Активне залучення дітей до позакласної діяльності.
8. Навчання життєвих навичок.

Дослідження причин правопорушень неповнолітніх свідчить, що в більшості випадків механізм протиправної поведінки був «запущений» недоліками сімейного виховання. Найбільш типовими помилками сімейного виховання є: - дефіцит позитивного спілкування батьків з підлітками; - відсутність у дорослих стійких власних моральних установок; - організація життя в сім'ї не сприяє формуванню у дитини моральних звичок; - батьки не знають і не розуміють внутрішнього світу своєї дитини; - недоброзичливе, грубе ставлення дорослих до підлітка.

Сучасна сім'я несе найбільшу відповідальність за виховання дитини. Конституційним обов'язком батьків є утримання своїх дітей до повноліття.

Законом України «Про освіту» на батьків покладена відповідальність за фізичне здоров'я та психічний стан дітей, створення належних умов для розвитку їхніх природних здібностей.

Рекомендації для батьків щодо превентивного виховання допоможуть створити сприятливе середовище для розвитку дитини та запобігти появі проблемної поведінки. Ось кілька ключових порад, запозичених з різних інтернет-сайтів: - Будьте відкриті та довірливі стосунки з дитиною. Проводьте більше часу разом, слухайте дитину та заохочуйте її ділитися своїми почуттями і думками. Створюйте атмосферу, де дитина відчуває себе захищеною, навіть коли робить помилки. - Встановлюйте зрозумілі для дитини правила поведінки вдома та за його межами, щоб вона зрозуміла, що дозволено, а що ні. Пояснюйте причини обмежень та важливість їх дотримання, роблячи акцент на здоров'ї та безпеці. - Говоріть з дітьми про потенційні ризики, з якими вони можуть зіткнутися, як-то булінг, шкідливі звички або інтернет-загрози. Робіть це на зрозумілих для них прикладах. Не залякуйте дитину, а допомагайте їй усвідомлювати наслідки неправильної поведінки та вчіть протистояти тиску однолітків. - Заохочуйте дитину до фізичної активності, збалансованого харчування та достатнього сну. Долучайтеся до активних занять разом із дитиною, щоб показати їй приклад. - Покажіть власною поведінкою, як вирішувати конфлікти, долати стрес та приймати відповідальні рішення. - Хваліть дитину навіть за найменші досягнення і підтримуйте її у випадку невдач. Допомагайте розвивати впевненість у власних силах, заохочуйте до самостійності. - Долучайте дитину до різних соціальних та позашкільних заходів, таких як спорт, мистецтво, танці тощо. - Контролюйте вплив медіа, обмежуйте час, який дитина проводить за електронними пристроями і контролюйте контент, до якого вона має доступ. Пояснюйте, чому потрібно фільтрувати інформацію та критично ставитися до того, що вона бачить в інтернеті. - Створіть простір для емоційного розвитку, де дитина не боїтиметься говорити про свої почуття. - Важливо бути в постійному контакті з учителями та адміністрацією школи. Беріть участь у шкільних заходах та батьківських зборах, щоб бути в курсі того, що відбувається з дитиною в навчальному закладі. Превентивне виховання потребує систематичної роботи та уваги до деталей. Педагогам, які працюють з категоріями дітей, схильних до девіантної поведінки та їхніми родинами, доцільно не лише проводити профілактичні бесіди, але й розробляти та поширювати методичні матеріали з питань превентивного виховання школярів (Табл. 1).

Таблиця 1.

Пам'ятка для батьків

Пам'ятайте!

Погано: Добре:

Якщо дитину постійно критикують, вона вчиться ненавидіти. Якщо дитина росте в терпимості, вона вчиться розуміти інших.

Якщо дитину хвалять, вона вчиться бути вдячною. Якщо дитина росте в чесності, вона вчиться бути справедливою.

Якщо дитину висміюють, вона стає замкнутою. Якщо дитина росте в безпеці, вона вчиться довіряти людям.

Якщо дитину підтримують, вона вчиться цінувати себе. Якщо дитина росте в ворожнечі, вона вчиться бути агресивною.

Якщо дитина росте в докорах, вона житиме з постійним «комплексом провини». Якщо дитина росте у розумінні та доброзичливості, вона вчиться знаходити любов у світі та бути ЩАСЛИВОЮ.

Для налагодження партнерських стосунків з батьками варто позбутися застарілих штампів у роботі з батьками, доцільно урізноманітнювати як організаційні форми, так і методи навчання. Зокрема, досить ефективними з них є такі, як дискусії, рольові ігри, тренінги, сімейні вечори, батьківські клуби, вечори творчих родин. Збагачення форм і методів навчання викликає у батьків інтерес, позитивно впливає на якість і ефективність партнерської взаємодії [54, с.111].

Знання батьками мети, завдань, змісту виховання, оволодіння методами виховної роботи, врахування вікових та індивідуальних

особливостей дітей, ознайомлення із діяльністю школи, де вчиться син чи донька, знайомство із позитивним досвідом виховання в інших сім'ях - все це допомагає їм як в усвідомленні свого громадянського обов'язку вихователів, так і у формуванні особистості власної дитини [54, с.124-125].

Для педагогів превентивне виховання є важливим інструментом формування позитивної поведінки у дітей та запобігання виникненню проблемних ситуацій.

В центрі діяльності освітніх закладів превентивне виховання спрямоване на реалізацію Конвенції превентивного виховання дітей і молоді. Доцільно проводити заходи економічного, правового, психолого-педагогічного, соціально-медичного, інформаційно-освітнього та організаційного характеру, спрямовані на формування позитивних соціальних установок, запобігання вживанню наркотичних речовин, відвернення суїцидів та формування навичок безпечних статевих стосунків.

Чи не найважливіша роль у превентивному вихованні відводиться класним керівникам та вихователям. Підґрунтям грамотної, результативної корекційної роботи є діагностична спрямованість процесу превентивного виховання.

Педагогічна діагностика - це методи і принципи, за допомогою яких визначається стан або стадія того чи іншого педагогічного явища, з метою використання сил і засобів превентивного виховного впливу. Її суть полягає у виявленні факторів негативного впливу на учнів, пошуках стратегії позитивної соціальної адаптації підлітків на основі їх захисту, допомоги у виявленні соціально цінних орієнтацій [16, с. 8]

Обов'язки вчителя передбачають:

- ведення щоденника психолого-педагогічних спостережень за учнями, обліку учнів класу, схильних до правопорушень;
- залучення таких дітей до різних видів діяльності (громадсько-корисної, спортивної, творчої, пізнавальної тощо);
- популяризацію в учнівському середовищі знань про негативний вплив на здоров'я дитини алкоголізму, наркотиків, куріння, формування в учнів потреби у здоровому способі життя;
- проведення індивідуальної роботи з дітьми, схильними до девіантної поведінки;
- здійснення контролю за організацією вільного часу таких учнів; інформування батьківської громадськості про дотримання учнями норм поведінки чи їх порушення.

На основі проведеної діагностичної роботи кожен класний керівник повинен скласти психолого-педагогічну характеристику класу, оформити соціальний паспорт класу, спланувати роботу з класним колективом та індивідуальну роботу з учнями, схильними до правопорушень. У роботі з учнями, схильними до правопорушень, найбільш результативним є особистісно-зорієнтований підхід. В основі системного підходу до здійснення превентивного виховання важливим є диференційований підхід, врахування вікових особливостей дітей. Упродовж року педагогам необхідно вести щоденники спостережень, де будуть фіксуватися порушення поведінки учнями, організувати заходи щодо підвищення правосвідомості школярів.

Система виховних заходів, спланованих педагогами, має бути спрямована на вдосконалення способу життя учнів. Дитина має почувати себе комфортно у школі, особливо в класі, між однолітками та із своїми вчителями і вихователями. Це сприяє тому, що учень обирає для себе правильну соціальну орієнтацію.

Орієнтована тематика для виховних заходів превентивного спрямування може бути такою:

Чи вміємо ми культурно поводитись?

1. Боротьба зі злочинністю - наша спільна справа.
2. Попереду - ціле життя.
3. Злочин і покарання.
4. Ти громадянин незалежної України.
5. Від пияцтва до злочину - один крок.
6. Алкоголь руйнує здоров'я людини.
7. Бережи сім'ю.
8. Чи маємо ми право вбити людину?
9. У чому краса людини?
10. Умій відчувати поруч себе людину.
11. Залишити після себе слід на землі.

Пропонуємо практичні поради для педагогів з налагодження стосунків у дитячому колективі.

Таблиця 2.

Поради для педагогів

No Напрями роботи

- 1 Створіть позитивну атмосферу в класі. Працюйте над тим, щоб кожна дитина відчувала себе частиною колективу
- 2 Встановлюйте чіткі правила класу та пояснюйте наслідки їх порушення.
- 3 Обговорюйте ці правила з учнями, щоб вони почувалися залученими до створення дисципліни.
- 4 Залучайте дітей до активної участі у плануванні та проведенні різних заходів. Заохочуйте ініціативу та самостійність, дозволяйте учням брати участь у вирішенні проблемних ситуацій або конфліктів у класі.
- 5 Намагайтеся вчасно виявити та зрозуміти причини проблемної поведінки дитини, а також підібрати відповідні методи корекції, уникаючи покарання.
- 6 Допомагайте дітям розуміти та управляти своїми емоціями. Навчайте їх визначати свої почуття та висловлювати їх у прийнятний спосіб.
- 7 Проводьте заняття або ігри, спрямовані на розвиток навичок спілкування, співпереживання та вирішення конфліктів.
- 8 Інтегруйте в навчальні програми уроки на розвиток життєвих навичок, як-от управління стресом, прийняття рішень, вирішення конфліктів і співпраця.
- 9 Підтримуйте постійний контакт з батьками, інформуючи їх про успіхи або можливі проблеми в поведінці їхніх дітей. Організуйте регулярні зустрічі з батьками для обговорення методів виховання та превентивних заходів.
- 10 Залучайте до роботи психологів, соціальних педагогів або інших спеціалістів, які можуть допомогти з розв'язанням проблемних ситуацій.
- 11 Заохочуйте конструктивну поведінку. Використовуйте мотиваційні техніки (грамоти, подяки, призи). Демонструйте доброзичливість, терпіння та впевненість у складних ситуаціях. Показуйте, як можна конструктивно вирішувати проблеми,

Джерело: Інтернет-сайти

Тож успішне превентивне виховання вимагає від педагогів систематичної роботи, вміння адаптуватися до потреб учнів і постійного самовдосконалення. Психолог і соціальний педагог мають змогу популяризувати в учнівському середовищі знання про негативний вплив на здоров'я людини алкоголізму, наркотиків, куріння, формувати в учнів потреби у здоровому способі життя; здійснювати просвітницьку роботу щодо запобігання правопорушень, проводити індивідуальні роботи з дітьми, схильними до девіантної поведінки; співпрацювати з соціальними партнерами, причетними до виховання підлітків з девіантною поведінкою.

Ми зібрали та узагальнили матеріали з різних сайтів інтернету, внаслідок чого уклали профілактичну пам'ятку.

Таблиця 3.

Пам'ятка для учнів

№ Правила щоденної поведінки

- 1 Ведіть здоровий спосіб життя, пам'ятайте не все в житті варто спробувати, грамотно плануйте свій час.
- 2 Привчайте себе до виконання режиму дня, дотримання культурно-гігієнічних навичок, знайдіть для себе корисну улюблену справу, розвивайте свої здібності, грамотно підходьте до розв'язання конфліктних ситуацій.
- 3 Пам'ятайте, що шкідливі звички, негативні прояви поведінки, викорінюються дуже важко, краще їх не мати; головна умова позбутись поганої звички - бажання цього досягти.
- 4 Якщо вже трапилось лихо, знайдіть дорослих, кому ви довіряєте. Пам'ятайте, батьки та вчителі - це ваші друзі, а не вороги.
- 5 Звертайтеся за допомогою до фахівців: практичного психолога, соціального педагога, класного керівника, центру здоров'я, служби у справах дітей.

Джерело: Інтернет-сайти

Превентивне виховання тісно пов'язане з правовиховною роботою, зокрема, з формуванням правової культури школярів. Отримуючи елементарні правові знання з початкової школи, поглиблюючи їх у середніх та старших класах, аналізуючи та моделюючи життєві ситуації, дитина проходить довгий шлях, коли її знання перетворюються на переконання, а переконання стають світоглядом людини, яка оволоділа правовою культурою.

Таблиця 4.

Правила поведінки в конфліктних ситуаціях

10 правил попередження конфлікту 10 «заборон» в конфліктній ситуації

- 1 Дай партнеру виворитись. 1 Несправедливо оцінювати партнера
- 2 Вимагай обґрунтування його претензій чи звинувачень 2 Приписувати йому погані наміри
- 3 Знайди потрібні слова для заспокоєння його агресії 3 Демонструвати знаки зверхності.
- 4 Свою негативну оцінку подавай як відображення особистих почуттів 4 Звинувачувати партнера й приписувати відповідальність лише йому
- 5 Запропонуй партнеру сформулювати бажаний результат 5 Ігнорувати його інтереси
- 6 Розглядай проблему конфлікту як задачу і знайди варіант її розв'язання. 6 Бачити все тільки зі своєї позиції
- 7 Дозволь партнеру «зберегти своє обличчя». 7 Перебільшувати свої заслуги
- 8 «Збережи своє обличчя», утримуйся в позиції «на рівних» 8 Нервувати, кричати, нападати
- 9 Не бійся компромісів і вибачень. 9 Зачіпати «больові точки» і уразливі місця партнера
- 10 Вмій домовлятися й не руйнуй мирних стосунків 10 Обрушувати на партнера занадто багато претензій.

Джерело: Інтернет-сайти

Висновок до 3 розділу

Проведене експериментальне дослідження дозволило оцінити ефективність впровадження програми превентивного виховання в початковій школі. Аналіз отриманих результатів свідчить про доцільність та актуальність обраної теми дослідження.

Підсумовуючи власний досвід роботи як соціального педагога в навчальному закладі у сфері превентивного виховання, можна стверджувати, що ця діяльність є надзвичайно важливою для формування гармонійної особистості дитини, профілактики соціально небезпечної поведінки та створення безпечного середовища для розвитку учнів.

У процесі роботи мені вдалося поглибити свої знання у сфері психології, педагогіки та соціальної роботи, а також сформувати практичні навички, необхідні для ефективної взаємодії з дітьми різного віку, їхніми батьками та педагогічним колективом.

Основними напрямками нашої діяльності стали:

1. Профілактика негативних явищ серед дітей.
2. Формування позитивних моделей поведінки.
3. Індивідуальна робота з учнями.

Під час роботи я також усвідомила, наскільки важливою є підтримка батьків у процесі виховання дітей. Проведення регулярних зустрічей, консультацій і просвітницьких заходів сприяло підвищенню їхньої замученості та відповідальності за виховання дитини. Значущим етапом у моїй діяльності стала співпраця з педагогічним колективом. Це дозволило інтегрувати превентивні методики в освітній процес і підвищити ефективність превентивних заходів.

Таким чином, превентивне виховання дітей є необхідною складовою соціально-педагогічної роботи, яка сприяє гармонійному розвитку особистості та створенню позитивного клімату в освітньому середовищі.

ВИСНОВКИ

Магістерська робота, присвячена превентивному вихованню як засобу профілактики відхилень у поведінці молодших школярів, розкриває актуальні питання сучасного педагогічного процесу. Дослідження підкреслює значення превентивного підходу для формування стійких моральних норм, сприяння здоровій соціалізації та мінімізації поведінкових відхилень у дітей молодшого шкільного віку.

Проведене дослідження дозволило зробити такі висновки:

10 Вивчено причини важковиховуваності сучасних дітей та чинники, що впливають на формування їхньої поведінки. За умов соціально-економічних змін в суспільстві, інформаційного перенасичення, сімейних цінностей та індивідуальних особливостей дитини превентивне виховання постає як необхідний засіб попередження відхилень у поведінці молодших школярів.

Розкрито категорії «превентивність» та «превенція» як методологічні підґрунтя превентивної педагогіки. Система превентивного виховання розглядається як цілеспрямована й керована діяльність усіх шкільних підсистем, що забезпечує теоретичну та практичну реалізацію заходів превентивного характеру. Також схарактеризовано принципи побудови системи превентивного виховання, форми та методи превентивної виховної роботи.

Зазначено, що одним із дієвих засобів є створення в закладі освітнього середовища, яке б сприяло розвитку особистості й забезпечувало профілактику негативних явищ. Це передбачає спільні зусилля педагогів, батьків, учнів та громади. У процесі формування такого середовища важливо застосовувати різноманітні методи та підходи, зокрема, особистісно орієнтований, системний, компетентнісний, середовищний.

20 Проаналізовано чинники, що спричиняють важковиховуваність сучасних школярів. Виявлено, що складність соціальних умов, інформаційний тиск, а також дефіцит уваги з боку батьків можуть викликати емоційні та поведінкові труднощі.

У процесі дослідження розглянуто характерні відхилення в поведінці молодших школярів, а також методи і форми соціально-профілактичної роботи в освітньому середовищі. Особлива увага приділена педагогіці партнерства як ефективному засобу зміцнення довіри між педагогом та учнем, що значно підвищує ефективність превентивних заходів.

Аналіз причин важковиховуваності молодших школярів дозволив виявити комплекс факторів, що впливають на формування відхилень у поведінці. Серед них: особливості сучасного суспільства, сімейні проблеми, педагогічні недоліки та індивідуальні особливості дитини.

3. Запропоновано ефективні методи та засоби превентивного виховання у шкільній практиці, які дозволять створити сприятливе середовище для розвитку особистості кожного учня.

На основі аналізу роботи було запропоновано рекомендації, щодо вдосконалення превентивного виховання в школі. Зосереджено увагу на практичних аспектах, організації дослідно-експериментальної роботи з превентивного виховання.

Висновки дослідження показали, що використання інтерактивних методів особистісно орієнтованого підходу, залучення батьків та розвиток партнерства між учасниками освітнього процесу сприяє створенню сприятливих умов для профілактики відхилень у поведінці учнів.

Превентивне виховання є важливим засобом формування гармонійної особистості та попередження девіантної поведінки у молодших школярів. Запропоновані у дослідженні рекомендації мають практичне значення для освітньої практики та можуть бути впроваджені як у межах шкільної роботи, так і в контексті роботи з батьками для створення більш сприятливого середовища для розвитку дитини.

40 З'ясовано роль педагогів і батьків у попередженні відхилень у поведінці школярів. Зокрема, педагоги відіграють ключову роль у формуванні морально-етичних цінностей та соціальних навичок учнів. Через створення сприятливого мікроклімату в класі, організацію виховних заходів та індивідуальний підхід до кожної дитини вчителі здатні вчасно помітити і скоригувати ознаки проблемної поведінки. Батьки, в свою чергу, впливають на формування звичок та моделей поведінки через особистий приклад і стиль виховання.

Спільна робота педагогів і батьків допомагає попереджувати ризики виникнення девіантної поведінки та сприяє гармонійному розвитку особистості школяра. Як батьки, так і вчителі несуть спільну відповідальність за розвиток дитини. Учитель відповідає за академічну частину та соціалізацію дитини в шкільному середовищі, тоді як батьки грають важливу роль у підтримці та вихованні в домашніх умовах.

Важливо, щоб і вчитель, і батьки довіряли одне одному та поважали ролі кожної сторони в процесі виховання і навчання дитини. Взаємоповага дозволяє уникнути конфліктів і спрямовує зусилля на спільне благо.

5. Для удосконалення превентивного виховання рекомендовано використовувати кілька стратегій, які допоможуть створити ефективне середовище для розвитку дитини, попередження проблемної поведінки та формування здорових соціальних навичок.

Запропоновано враховувати індивідуальні особливості кожного учня при розробці та реалізації програм превентивного виховання, які мають бути систематичними та тривалими. Підбрано різноманітні методи і форми роботи залучення до процесу виховання учнів, батьків, педагогів. Щоб зробити процес виховання цікавим доцільно використовувати інтерактивні методи навчання, ігри, квести, змагання тощо. Розроблено рекомендації для батьків щодо створення сприятливого середовища для розвитку дитини та запобігання появі проблемної поведінки. Надано кілька ключових порад.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Авторитарний стиль виховання - це стиль, при якому батьки недооцінюють позитив, який є в їхніх дітях, і віддають перевагу контролю.

Адаптаційний період - це час, який необхідний людині для пристосування до нового оточення, змін у житті або нових обставин.

Адаптація - це еволюційний процес, завдяки якому організм стає здатним краще жити у власному середовищі існування або місцях проживання.

Адиктивна (деструктивна) поведінка - вид девіантної (деструктивної) поведінки, що виникає в результаті нестримного бажання пережити надмірні емоції за допомогою штучної зміни свого психічного стану. Адикція - це нав'язливе, патологічно сильне бажання здійснювати дії, що призводять до певного психічного стану, найчастіше до розслаблення, задоволення, заспокоєння.

Анкетування - метод отримання інформації шляхом письмових відповідей респондентів на систему стандартизованих запитань попередньо підготовлених бланків - анкет.

Антисоціальна (делінквентна) поведінка - це форма поведінки, яка характеризується порушенням соціальних норм, правил і прав інших людей.

Асертивна поведінка - це вміння домовлятися, враховуючи інтереси усіх сторін, уміння ввічливо відмовитися від того, що не підходить.

Асертивність - здатність людини відстоювати свою точку зору, не порушуючи моральних прав іншої людини.

Асоціальна (аморальна) поведінка - це поведінка, що суперечить правовим нормам, загрожує соціальному порядку і благополуччю навколишніх людей.

Аутоагресивна поведінка - це дії, спрямовані на нанесення якого-небудь збитку своєму соматичному або психічному здоров'ю.

Аутодеструктивна (саморуїнівна) поведінка - це поведінка, що відхиляється від медичних і психологічних норм.

Важкі діти - діти, поведінка яких різко відрізняється від загальноприйнятих норм і перешкоджає повноцінному вихованню.

Важковиховувана дитина - це дитина, у виховній роботі з якою педагоги відчувають певні труднощі, викликані тим, що

така дитина несприйнятлива до традиційних педагогічних впливів внаслідок різних причин і характеризується відхиленнями в поведінці, психіці та особистісному розвитку взагалі.

Відхилення у поведінці (поведінкове відхилення) - це поведінка, яка не відповідає загальноприйнятим або офіційно встановленим соціальним нормам.

Гуманізація взаємин - це беззаперечна умова забезпечення найважливіших потреб кожної людини, розкриття її індивідуальності та самобутності, створення умов для гармонійного розвитку і вдосконалення.

Девіантна поведінка - тип соціальної поведінки, який суперечить прийнятим у даному суспільстві правовим, моральним, соціальним нормам і стереотипам.

Девіація - поведінка особистості, яка не відповідає загальному стандарту.

Делінквентна поведінка - поведінка індивіда, що порушує норми громадського правопорядку, загрожує благополуччю інших людей або суспільству взагалі та може бути правомірно покараною.

Демократичний стиль виховання - це стиль, що ставить у центр виховного процесу дитину, передбачає розумні вимоги й високу чуйність батьків. Деструктивна поведінка - це руйнівні дії підлітка (вербальні чи практичні), які можуть бути спрямовані на самого себе або зовнішній світ і проявлятися в нападах агресії, гніву чи ворожості.

Детермінанти (від лат. determinans - причина, що визначає виникнення явища) - девіантної поведінки, тобто сукупність факторів, які викликають, провокують девіантні прояви, та тих, що підсилюють або підтримують девіантну поведінку.

Джерельна база - сукупність джерел, на які дослідник спиратиметься під час написання наукової роботи.

Дисфункціональна сім'я - це сім'я, в якій конфлікти, **погана поведінка і часто нехтування дитиною або жорстоке поводження з боку окремих батьків відбуваються постійно і регулярно.**

Емпіричні дослідження - спостереження і дослідження конкретних явищ, експеримент, а також узагальнення, класифікація та опис результатів дослідження і експерименту, впровадження їх у практичну діяльність людей.

Інноваційні методи виховання - це методи, що передбачають зростання ролі учня в навчальному процесі, зміщення центру (фокусу) навчального процесу від вчителя до учня; посилення функції підтримки учня, допомоги йому в організації індивідуального навчального процесу; можливість зворотного зв'язку вчителя з кожним учнем у процесі роботи.

Компетентність - це те, у чому людина добре обізнана та що формує основу особистості.

Комунікативна стратегія - це послідовне продумане планування дій з урахуванням всіх елементів для встановлення необхідного рівня комунікації.

Комунікація - це процес спілкування і передачі інформації між людьми або їх групами у вигляді усних і письмових повідомлень, мови рухів тіла і параметрів мови.

Конструктивне спілкування - це здатність донести до співрозмовника свої думки об'єктивно, без будь-яких оціночних суджень, з повагою до інших поглядів і позицій.

Корекційно - розтвкова робота - це комплекс заходів із системного психолого - педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами у процесі навчання.

Ліберальний стиль виховання означає низький рівень вимогливості й високий рівень чуйності.

Методи стабілізації - це психологічні техніки, які допомагають опанувати емоції, пов'язані зі стресом, розвивати навички регуляції емоцій, виявляти та залучати ресурси.

Молодший шкільний вік - це період у житті людини від **6/7 до 10/11 років** пов'язаний із навчанням у початковій школі та обумовлений особливостями її психічного й фізичного розвитку.

Моральне виховання - це виховна діяльність школи, сім'ї, що має на меті формування стійких моральних якостей, потреб, почуттів, навичок і звичок поведінки на основі засвоєння ідеалів, норм і принципів моралі, участь у практичній діяльності.

Неформальне спілкування - неофіційне спілкування, яке часто відбувається неформально та дружельно, наприклад, в неформальній обстановці серед колег чи друзів.

Нормативна поведінка (« стандартна») - поведінка, яка відповідає соціальним нормам, характерна для більшості людей, викликає схвалення оточуючих веде до нормальної адаптації.

Педагогіка партнерства - напрям педагогіки, що включає собою систему методів і прийомів виховання і навчання на засадах гуманізму та творчого підходу до розвитку особистості.

Педагогічна наука - це система наукових знань про соціальні явища, про педагогічний процес.

Підліток - юнак або дівчина (юнак) в перехідному від дитинства до юності віці.

Поведінка - це набір дій, реакцій на середовище (подразники) свідоме та несвідоме.

Превентивна педагогіка - галузь знань, яка базується на теоретико-методологічних основах **особистісно орієнтованого гуманістичного підходу до особистості.**

Превентивне виховання в школі - це система підготовчих та профілактичних дій педагогів, спрямованих на запобігання формуванню у учнів негативних звичок, рис характеру, проявам асоціальної поведінки підлітків та організацію належного догляду за діяльністю школярів.

Превенція - система заходів, спрямована на запобігання, попередження чого - небудь.

Психологічний дискомфорт - душевна незадоволеність, пригніченість, викликану якими-небудь обставинами.

Психотравмуюча подія - це ситуація, яка є небезпечною для життя та здоров'я людини, може супроводжуватися відчуттям безсилля, страху, жакливими картинками.

Соціальна дезадаптація - це стан, у якому людина відчуває серйозні труднощі у процесі соціалізації та інтеграції у суспільство.

Соціальна педагогіка - це галузь педагогіки, що вивчає закономірності соціально - культурної адаптації людини, групи, суспільства з метою гармонізації, гуманізації їх взаємовідносин.

Соціальне виховання - це система **соціально-педагогічних заходів, спрямованих на становлення та реалізацію людини, групи, суспільства їх духовного потенціалу, а також гуманізацію відносин в соціумі.**

Соціальний педагог - це педагогічний працівник, основна мета роботи якого полягає у забезпеченні соціально - правового захисту учнів школи та попередження впливу негативних соціальних чинників на формування та розвиток особистості дитини.

Соціальні служби - підприємства, установи та організації, а також громадяни, що надають соціальні послуги особам, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги.

Соціально - педагогічна профілактика - це складова система захисту особистості, що включає загальноосвітній і правий компоненти.

Соціометричний метод - це метод опитування, спрямований на вивчення міжособистісних відносин шляхом фіксації взаємних почуттів, симпатії або неприязні серед членів групи.

Спілкування - передача інформації у будь якій формі від однієї особи до іншої безпосередньо або за допомогою засобів зв'язку будь - якого типу.

Спостереження педагогічне - **планомірний аналіз і оцінка індивідуального методу організації навчально - виховного процесу без втручання дослідника в ході цього процесу.**

Стратегія виховання - узагальнена модель дій, необхідних для досягнення поставлених перед системою освіти і виховання багатовекторних цілей шляхом координації та розподілу її ресурсів.

Толерантність - здатність індивіда сприймати без агресії думки, які відрізняються від власних, а також особливості поведінки та способу життя інших.

Формальне спілкування - це специфічний тип комунікації, який має свої власні правила та особливості, насамперед у професійному середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі. Навчальний посібник. Київ «Центр учбової літератури» 2009, 208с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. К.: Либідь, 2003. Кн. 2 : 344 с.
3. Бех І. Д. Виховання особистості : Сходження до духовності : Наук. видання. К.: Либідь, 2006, 272 с.
4. Бондарчук О. І., Вакуліч Т. М. Психологія девіантної поведінки. Навч. посіб. К.: Наук. світ., 2010, 230 с.
5. Бричок С. Б. Сутність і зміст процесу педагогічної взаємодії: особистісно орієнтований вимір/ Педагогічний дискурс. 2007. Вип. 2. С. 32-35 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/peddysk_2007_2_9/
6. Булатін, Д. О. Поняття «превенція» і «превентивна діяльність» в адміністративно-правовому аспекті. Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». 2018. Вип. 1. С. 15-22.
7. Важинський С.Е., Щербак Т.І. Методика та організація наукових досліджень : Навчальний посібник. Суми : Вид. Сум ДПУ імені А. С. Макаренка, 2016, 260 с.
8. Важковиховуваність: сутність, причини, реабілітації : навчальний посібник для соціальних педагогів та практичних психологів освітніх закладів / за ред. О. М. Полякової. Суми : Університетська книга, 2009. 346 с.
9. Вайнола Р. Х. Технологізація соціально-педагогічної роботи: теорія та практика. Навчальний посібник/ За ред.. проф. С. О. Сисоєвої. К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. 134 с.
10. Виноградова Т. Взаємодія батьків і педагогів - необхідна умова для виховання нового покоління . Педагогічна скарбниця Донеччини. 2003. No2. С. 51-52
11. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. Посібник для студентів вищих навчальних закладів. Видання 2-ге, доопр. і доп. Дрогобич: Коло, 2006. 326 с.
12. Головка Н.І. Соціальна профілактика правопорушень. Навчальний посібник. Київ ДП «Видавничий дім «Персонал» 2017. 173 с.
13. Експериментальна психологія: навч. посіб./ О. І. Галян, І. М. Галян. К.: Академвидав, 2012. 400с. (Серія «Альма-матер»).
14. Зайченко І.В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. 2-е вид. К.: «Освіта України», «КНТ», 2008. 528 с.
15. Збірник наукових праць «Педагогічні науки» 2019 рік. Горлова А.В. До питання профілактики важковиховуваності молодших школярів. Стаття. с.442 -446
16. Канчій Е.А. Система роботи навчальних закладів по превентивному вихованню учнівської молоді. Методичні рекомендації. Мукачево, 2008. 43 с.
17. Калмикова Л. В. Вплив різних типів неблагополучних сімей на поведінку і розвиток підлітків. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій університету «Україна». 2010. No 2. С. 94-98
18. Калько І.В. Педагогіка партнерства як умова реалізації завдань розвитку особистості в контексті Нової української школи. Інноваційна педагогіка. 2020. Вип. 21. (1). С. 33-36
19. Капська А.Й. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю: Навчально-методичний посібник. К.: УДЦССМ, 2001. 220 с.
20. Кириленко С. В. ; [За заг. ред. д.п.н., проф. Оржеховської В. М.]. - Кіровоград : Імекс ЛТД, 2014. 172 с.
21. Ковальчук В. А. Педагогіка партнерства у професійній діяльності вчителя: навч. посіб. Житомир: Вид-во ЖДУ, 2023. 100 с.
22. Козубовський Р. В., Шелевер О. В. Профілактика девіантної поведінки молодших школярів. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2019. Випуск 2 (45) с. 99-103.
23. Коханова О.П. Партнерство як фактор соціалізації особистості. Психологія. 2013
24. Кошова І. В., Кресан О.Д. Психологія девіантної поведінки: Навчально-методичний посібник. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2021. 226 с.
25. Лобанова А.С., Калашнікова Л.В. Робота з підлітками-девіантами: соціологічний та психологічний аспекти: підручник для студ. вищ. навч. закл. К.: Вид-во «Каравела», 2017. 470 с.
26. Лютий В.П. Профілактика соціально-прийнятних видів адиктивної поведінки підлітків та молоді. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2012. Вип. 16, Кн.2 С. 222-231.
27. Максимова Н.Ю. Виховна робота з соціально дезадаптованими школярами: [методичні рекомендації]. К.: ІЗМН, 1997. 158с.
28. Мельничук І. Б. Роль школи у превентивному вихованні молодших школярів. Наука і освіта. - 2009. - No10. - С. 203-205.
29. Нова українська школа: організація взаємодії з батьками учнів початкової школи: навч.-метод. посіб. / Т. М. Бабко, О.В. Банах, А. В. Вознюк, Г. А. Коломосьць, Л. Г. Кудрик, О.М. Мельник. К.: Видавничий дім «Освіта», 2020. 208 с.
30. Нова українська школа: поради для вчителя / за заг. ред. НІМБібік/Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
31. Олійник Г. М. Використання інформаційних технологій у професійній діяльності соціального працівника. Матеріали доповідей та повідомлень Міжнародної науково-практичної конференції. Ужгород. 2019. 116 с.
32. Організація дослідно-експериментальної роботи в дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладах: метод. рек. / укл.: В.І. Ковальчук, Г.В. Шапаренко, Л.О. Базиль [та ін.] - К.: Київ. ун-т ім. Б.Грінченка, 2012. 76 с.
33. Оржеховська В. М. Превентивна педагогіка - Нова філософія виховання. Педагогічні науки. 2004, 5.ст.
34. Оржеховська В. М., Федорченко Т. Є. Формування просоціальної поведінки школярів в умовах превентивного виховання середовища.

Посібник. Черкаси. 2016. 98 с.

35. Партнерська взаємодія між школою та сім'єю як необхідна умова формування системи цінностей дитини (з досвіду роботи): навч.-метод. посіб./уклад. Стеценко Г. М., Тихонова Н. Г. Кропивницький, 2023. 48с.
36. Педагогічний експеримент у системі інноваційної освітньої діяльності/ Упор.: Кошка О.А., Красовська В.Ю. Хмельницький: ХОІППО. 2014, 126 с.
37. Перші кроки соціального педагога на шляху до професії : вступ до спеціальності : навчальний посібник / автори-укладачі Л.І.Міщик, О.П.Демченко ; за заг. ред. Л.І.Міщик. - Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2013. - 338 с.
38. Пихтіна Н. П. Профілактика негативних проявів у поведінці дітей: навч. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2014. 376 с.
39. Працюючі діти як соціально-педагогічний феномен : навч. метод. посіб. ред. І. І. Цушко; Міжнар. прогр. з викоренення найгірших форм дитячої праці в Україні, АПН України, Укр. наук.-метод. центр практ. психології і соц. роботи. -К: Ніка-Центр, 2003. 511с.
40. Рудкевич Н. І. Методика соціально-педагогічної роботи: навчально-методичний посібник. Львів: Растр-7, 2021, 324 с.
41. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навчальний посібник.- Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2005.- 360 с.
42. Савчин М.В., Василенко Л.П. Вікова психологія: Навчальний посібник. К.: Академвидав, 2005. 360 с. (Альма-матер)
43. Сейко Н.А. Соціальна педагогіка: Курс лекцій. - Житомир: Житомир. держ. пед. ун-тет, 2002. - 260 с.
44. Силкіна С. А. Причини виникнення важковихованості підлітків. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № 1 (290), 2015 с. 267- 273.
45. Система роботи навчальних закладів по превентивному вихованню учнівської молоді. Методичні рекомендації. Мукачево, 2008. 43 с.
46. Сорочинська В. Є. Організація роботи соціального педагога. Навчальний посібник. Київ. Видавництво «Кондор» 2005, 208 с.
47. Соціальна педагогіка: Мала енциклопедія/ За заг. ред.. проф. Звереві І.Д. Київ: «Центр учбової літератури», 2008. 336 с.
48. Соціальна педагогіка: Підручник. 4-те вид. виправ. та доп. / За ред. проф. А. Й. Капської.- К.: Центр учбової літератури, 2009. - 488 с.
49. Соціальна профілактика девіантної поведінки: навчальний контент в оновленому форматі / Укл. Н. Савельєва. Полтава : ПНПУ, 2020 . 184 с.
50. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. - К: Рад. школа, 1978.263 с.
51. Теорія та практика профілактичної роботи з дітьми, схильними до девіантної поведінки: український і міжнародний досвід : монографія / О. Янкович, О. Кікінежді, І. Козубовська, В. Поліщук, Г. Радчук та ін. - Тернопіль : Осадца Ю.В., 2018. - 300 с.
52. Тимошенко В.І., Корольчук В.В. Причини та юридичні наслідки девіантної поведінки. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2023
53. Товканець О. С. Педагогічні умови профілактики девіантної поведінки учнів професійних училищ: автореф. дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.07. Ужгород, 2012. 16 с.
54. Турчин С.О. Використання педагогіки партнерства в Новій українській школі в умовах воєнного стану. Спеціальність 013 Початкова освіта. Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. 2023. 102 с.
55. Фаренік С.А. Логіка і методологія наукового пізнання: Наук.-метод. посіб. - К.: Вид-во УАДУ, 2000. - 340 с.
56. Фенчак Л. М. Особливості організації превентивного освітнього середовища як основи соціального захисту учнівської молоді. Соціологія та соціальна робота в умовах національних та регіональних викликів : матеріали доповідей та повідомлень міжнародної науково-практичної конференції, Ужгород 27.9.2019 р.ТОВ "РІК-У", 2019. - С. 108-109. - Бібліогр.: с. 109 (6 назв).
57. Фіцула М. М. Педагогіка. Посібник. Київ. Видавничий центр «Академія» 2002, 530 с.
58. Формування превентивного виховного середовища загальноосвітнього навчального закладу : навч.-метод. посіб. / Єжова О. О., Кириченко В. І., Тарасова Т. В., Федорченко Т. Є., Муромець В. Г., Нечерда В. Б., Оржеховська В. М., Кириленко С. В. ; [За заг. ред. д.п.н., проф. Оржеховської В. М.]. - Кіровоград : Імекс ЛТД, 2014. 172 с.
59. Христюк О. Л. Психологія девіантної поведінки. Навчально-методичний посібник. Львів. 2014, 192 с.
60. Чабан О. У пошуках вирішення проблеми «важких дітей». Рідна школа: Науково-педагогічний журнал - 2003. - №4. С. 19-21
61. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків: Прапор, 2007. 640 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Комунікативні звички

(Тренінг для учнів 2 класу)

Мета тренінгу:

1. Сформувати уявлення про комунікацію як важливий процес взаємодії.
2. **Розвинути навички активного слухання та висловлювання своїх думок. 3. Виховати повагу до думки інших, вміння співпрацювати в групі. 4. Формувати навички конструктивного вирішення конфліктів.**

Необхідні матеріали:

1. Аркуші паперу, фломастери, маркери.
2. Картинки з різними емоціями.
3. М'яка іграшка.
4. Маленькі подарунки для учасників.

Хід тренінгу:

1. Вступ (10 хвилин)

Привітання: Привітатися з дітьми, створити позитивну атмосферу.

Гра «Снігова куля»: Діти по черзі називають своє ім'я та одне позитивне слово, яке починається на ту ж літеру.

Вступна бесіда:

Що таке комунікація? (Обмін інформацією, думками, почуттями).

Чому важливо вміти спілкуватися? (Будувати дружні стосунки, домовлятися, вирішувати проблеми). Які бувають способи спілкування? (Вербальні, невербальні).

2. Основна частина (30 хвилин)

Вправа "Чарівний мікрофон": Діти по черзі передають м'яку іграшку і розповідають про свої захоплення, мрії або просто про те, що хочуть сказати.

Вправа "Зчитай емоцію": Показати дітям картинки з різними емоціями. Запропонувати зобразити цю емоцію за допомогою міміки та жестів. Обговорити, як можна зрозуміти, що людина відчуває.

Вправа "Розшифруй повідомлення": Розділити дітей на пари. Одна дитина малює якусь ситуацію, а інша має описати її словами.

Вправа "Моє правило спілкування": Запропонувати дітям намалювати або написати своє правило доброзичливого спілкування. Обговорити всі правила разом.

Вправа "Розв'язи конфлікт": Розглянути ситуацію конфлікту між двома дітьми. Запропонувати дітям запропонувати способи мирного вирішення.

3. Заключна частина (10 хвилин)

Підведення підсумків: Обговорити, що нового дізналися, що сподобалось найбільше.

Рефлексія: Кожна дитина отримує маленький подарунок і записує на ньому одне слово, яке асоціюється у нього з поняттям "комунікація".

Подяка: Педагог висловлює подяку дітям за участь у тренінгу.

Додаток Б

ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ЗГУРТОВАНІСТІ КЛАСНОГО КОЛЕКТИВУ (за методикою К. Сішора)

I. Як би ти оцінив свою приналежність до класу?

1. Почуваю себе його частиною, членом.

2. Беру участь в більшості видів діяльності класу.

3. Беру участь в деяких видах діяльності класу.

4. Не почуваю себе членом колективу.

5. Живу окремо від класу.

6. Не знаю, важко відповісти.

II. Чи перейшов би ти до іншого класу, якби була така нагода?

1. Так, дуже хотів би.

2. Скоріше перейшов би, ніж залишився.

3. Нема різниці, в якому класі вчитися.

4. Скоріш за все залишився.

5. Дуже хотів би залишитися.

6. Не знаю, важко відповісти.

III. Які взаємини в вашому класі?

1. Кращі, ніж в інших класах.

2. Такі, як в інших класах.

3. Не гірші, ніж в інших класах.

4. Не знаю, важко відповісти.

IV. Які в вашому класі стосунки з вчителями?

1. Кращі, ніж в інших класах.

2. Такі, як в інших класах.

3. Не гірші, ніж в інших класах.

4. Не знаю, важко відповісти.

V. Яке ставлення до навчання в вашому класі? 1. Краще, ніж в інших класах.

2. Таке, як в інших класах.

3. Не гірше, ніж в інших класах.

4. Не знаю, важко відповісти.

Інтерпретація результатів.

Ключ на кожну відповідь наведено в дужках.

Знаходимо середнє арифметичне по групі.

21 - 25 балів - високий рівень групової згуртованості.

12 - 20 балів - середній рівень групової згуртованості.

7 --11 балів - низький рівень групової згуртованості.

Додаток В

Опитувальник для оцінки комунікації з дорослими

Інструкція:

Прочитай кожне твердження та обери, наскільки воно відповідає твоїм відчуттям або поведінці. Використовуй шкалу:

1 - Зовсім не згоден

2 - Не згоден

3 - Не впевнений

4 - Згоден

5 - Повністю згоден

1. Я легко звертаюся до дорослих, коли мені потрібна допомога.

2. Дорослі цікавляться тим, що я розповідаю.

3. Я відчуваю себе вільно, коли ділюся своїми переживаннями з дорослими.

4. Дорослі підтримують мене, коли я чогось боюся або переживаю.

5. Я впевнений, що дорослі мене вислухають, навіть якщо вони зайняті.

6. Дорослі запитують мою думку, коли приймають важливі рішення.

7. Я відчуваю, що можу сказати дорослим усе, що мене хвилює.

8. Дорослі часто хвалять мене за мої успіхи.

9. Коли я щось розповідаю дорослим, вони не перебивають мене.

10. Я можу звернутися до дорослих навіть у складній або незручній ситуації.

Обробка результатів:

Підрахуйте середній бал за всіма твердженнями.

Інтерпретація:

1.0-2.0 - низький рівень комунікації.

2.1-3.5 - середній рівень комунікації.

3.6-5.0 - високий рівень комунікації.